

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Matjaž Hribernik

Mentor: red. prof. dr. Lojze Sočan

Somentor: mag. Milan Brglez

**UČINKI POLITIČNE INTEGRACIJE NA SUVERENOST DRŽAVE:
SLOVENIJA V EVROPSKEM IN SEVERNOAMERIŠKEM KONTEKSTU**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

K A Z A L O

SEZNAM KRATIC	IV
UVOD	1
1. SUVERENOST	3
1. 1. ZGODOVINSKI PREGLED IN OPREDELITEV	3
1. 1. 1. Koncept suverenosti	4
1. 1. 2. Institut suverenosti	6
1. 2. SPREMEMBE KONCEPTA IN INSTITUTA SUVERENOSTI	8
1. 3. SUVERENOST IN SODOBNI IZZIVI	10
1. 3. 1. Suverenost in globalizacija	10
1. 3. 2. Evropska unija in <i>de facto</i> – <i>de jure</i> suverenost	11
2. POLITIČNA INTEGRACIJA	13
2. 1. POLITIČNA INTEGRACIJA IN NJENI UČINKI	13
2. 2. TEORIJE INTEGRACIJE	14
2. 2. 1. Pluralistični pristop	15
2. 2. 2. Funkcionalistični pristop	16
2. 2. 3. Neofunkcionalistični pristop	17
2. 2. 4. Federalistični pristop	17
2. 3. FEDERALNI SISTEMI	19
2. 3. 1. Značilnosti federalnih sistemov	19
2. 3. 2. Konfederacija	20
2. 3. 3. Federacija	20
2. 3. 4. Tipi federacij	21
2. 3. 5. Uspeh in neuspeh federacij	22
3. PROCES INTEGRACIJE V SEVERNI AMERIKI	24
3. 1. POLITIČNA INTEGRACIJA V SEVERNOAMERIŠKEM KONTEKSTU	24
3. 1. 1. Federalni sistem Združenih držav Amerike	25
3. 1. 2. Kanadska federalna ureditev	26
3. 1. 3. Federalna ureditev Mehike	28
3. 2. NAFTA	29

3. 3.	DOLARIZACIJA ALI NAMU?	31
4.	POLITIČNA INTEGRACIJA NA EVROPSKIH TLEH	33
4. 1.	PERSPEKTIVE V KONCEPTUALIZACIJI EVROPSKE UNIJE	33
4. 2.	OD EKONOMSKE K POLITIČNI INTEGRACIJI	35
4. 2. 1.	Notranji trg in štiri svoboščine kot osnova	35
4. 2. 2.	Oblikovanje končne politične podobe EU – » <i>finalité politique</i> «	35
4. 2. 3.	Trend razvoja Evropske unije v smeri federacije	36
4. 2. 4.	Konstitucionalno oblikovanje Evropske unije	40
4. 2. 5.	Prihodnost EU v Evropi regij?	44
4. 2. 6.	Temeljne vrednote in demokratični deficit v EU	45
5.	IDENTITETA IN POLITIČNA UMESTITEV SLOVENIJE	47
5. 1.	NACIONALNA IDENTITETA	47
5. 2.	OBLIKOVANJE IDENTITETE V SEVERNI AMERIKI	50
5. 2. 1.	Nastanek ameriške nacionalne identitete	50
5. 2. 2.	Oblikovanje kanadske nadnacionalne identitete	51
5. 2. 3.	Zahodna (potrošniška) identiteta in sodobni razvoj	51
5. 3.	NASTAJANJE EVROPSKE (NAD)NACIONALNE IDENTITETE	52
5. 4.	KONČNA POLITIČNA UMESTITEV SLOVENIJE	56
	ZAKLJUČEK	63
	PRILOGA: SUMMARY	66
	SEZNAM TABEL	68
	SEZNAM UPORABLJENIH VIROV	69

SEZNAM KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
ECJ	European Court of Justice (Sodišče Evropskih skupnosti)
EMU	European Monetary Union (Evropska monetarna unija)
ERM	Exchange Rate Mechanism (Mehanizem menjalnih razmerij)
EU	European Union (Evropska unija)
IMF	International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)
NAFTA	North American Free Trade Agreement
(Nafta)	(Severnoameriški prostotrgovinski sporazum)
NAMU	North American Monetary Union (Severnoameriška monetarna unija)
NATO	North Atlantic Treaty Organization
(Nato)	(Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
PQ	Parti Québécois (Stranka za Québec)
RS	Republika Slovenija
WTO	World Trade Organization (Svetovna trgovinska organizacija)
ZDA	Združene države Amerike

UVOD

Tema ohranitve suverenosti male države v procesu integracije v večji (kon)federalni kontekst, ki ga predstavlja Evropska unija, ali v primeru bolj hipotetične integracije v federalno politično tvorbo, kot so na primer Združene države Amerike ali Kanada, mi je vedno vzbujala zanimanje, zato sem si jo izbral za temo diplomskega dela. V začetnih poglavjih diplomskega dela bom opredelil bistvo suverenosti in politične integracije, nato pa bom omenjena pojma tudi praktično umestil v okvir evropskega in severnoameriškega konteksta, predstavil pa bom tudi vprašanje identitete in politične umestitve Slovenije.

Politika v enaindvajsetem stoletju kaže trende ekonomske in politične regionalizacije, znane tudi pod imenom globalizacija. Učinki globalizacije, kot je na primer povečana medsebojna odvisnost, v veliki meri spreminjajo tok mednarodnih odnosov in oblikujejo ekonomske in politične integracije. V mojem diplomskem delu se ne nameravam osredotočati na ekonomsko komponento integracij, kot so na primer učinki preusmerjanja trgovinske menjave, ampak predvsem na politična vprašanja v procesu oblikovanja integracij, kot je na primer supranacionalna organizacija – Evropska unija.

Še posebej bi rad ugotovil, kaj se bo zgodilo s suverenostjo države, ki se bo priključila Evropski uniji ter tudi s suverenostjo obstoječih držav članic v primeru prihodnjega preoblikovanja Evropske unije v federacijo s polno mednarodnopravno subjektiviteto. V tej mednarodni organizaciji, ki pa je že presegla njene okvire v klasičnem pomenu besede, je moč zaznati trend k večji subjektivnosti v mednarodnih odnosih. Če bo Evropska unija postala federacija, kaj se bo zgodilo s suverenostjo držav članic in tistih, ki to želijo še postati? Posledično, kaj se bo zgodilo s pravico predstavljanja posameznih držav članic, njihovo pravico sklepanja mednarodnih pogodb in njihovo identiteto?

Po drugi strani že obstajajo federacije, kjer je status suverenosti posameznih delov federacije več ali manj določen. Zaradi svojega zanimanja za Severno Ameriko bi rad omenil tudi učinke, ki bi jih na slovensko suverenost imela integracija v neko drugo federacijo, v mislih imam Združene države Amerike ter Kanado.

V diplomski nalogi si bom pomagal z naslednjimi teoretičnimi pristopi: federalizem, funkcionalizem, neofunkcionalizem in pluralizem. Poleg sistematskega zbiranja literature bo moje proučevanje temeljilo predvsem na analizi sekundarnih virov in uporabi interpretativne metodologije. V zaključku pa bom bodisi potrdil bodisi zavrnil naslednje teze:

- politična integracija pomeni izgubo pomembnih segmentov suverenosti posamezne države (ali je s politično integracijo suverenost države ogrožena ali pa gre pravzaprav za nadgradnjo in *de facto* vzpon suverenosti, ki omogoča trajnostni razvoj države);
- integracijski procesi lahko pripeljejo do nastanka Evropske in Severnoameriške federacije (ali ekonomska in politična integracija v Evropi in Severni Ameriki vodita k oblikovanju novih federalnih političnih entitet z mednarodnopravno subjektiviteto);
- Slovenija lahko ohrani oziroma deli svojo suverenost na višji ravni v evropskem kontekstu (ali integracija Slovenije v Evropsko unijo omogoča krepitev politične moči, nadpovprečen trajnostni razvoj, zagotavlja varnost in ohranja identiteto).

Tako bosta prvi dve poglavji bolj teoretične narave, saj bosta govorili o konceptu in institutu suverenosti, spremembah in izzivih, s katerimi se suverenost srečuje. S pomočjo prej omenjenih teoretičnih pristopov bosta prvi dve poglavji definirali politično integracijo in njene raznolike učinke, predstavljene pa bodo tudi značilnosti federalnih sistemov.

V naslednjih dveh poglavjih; tretjem in četrtem, bo govora o procesu politične integracije na severnoameriškem in evropskem kontinentu. Čeprav gre v Severni Ameriki v večji meri za ekonomsko integracijo v okviru severnoameriškega prostotrgovinskega sporazuma in zaenkrat politične unije (še) ni na vidiku, pa federalni sistemi na tem kontinentu služijo za vzor procesu politične integracije v Evropi in prihodnji podobi EU.

Zadnje poglavje bo namenjeno vprašanju identitete, prav tako pa bo govora tudi o politični umestitvi Slovenije. Zastavil si bom še eno bistveno vprašanje: če bi Slovenija lahko izbirala, v katero od zgoraj naštetih federacij se bo integrirala, da bo lahko ohranila tolikšno stopnjo suverenosti, ki ji bo zagotovila prihodnji obstoj in uspešen razvoj, katero bi izbrala?

Upam, da mi bo na to in na druga vprašanja uspelo odgovoriti na zanimiv in učinkovit način. Poleg tega pa mi ukvarjanje s temo učinkov na suverenost Slovenije v procesu integracije pomeni tudi osebno zadovoljstvo.

1. SUVERENOST

1. 1. ZGODOVINSKI PREGLED IN OPREDELITEV

Suverene države so že od vestfalskega miru naprej najmočnejši akterji v mednarodnih odnosih. V družboslovju obstaja veliko različnih teorij o oblikovanju in trenutni vlogi držav, za tipično pojmovanje držav v mednarodnih odnosih štejemo politične entitete z naslednjimi značilnostmi (Stoett, 1998: 38):

- obsegajo določen teritorij,
- imajo stalno populacijo,
- so suverene glede na ostale države (načelo nevmešavanja v notranje zadeve države),
- so diplomatsko priznane s strani drugih držav,
- imajo monopol na legitimno uporabo sile, znotraj in zunaj njihovega teritorija.

Načelo *Cuius regio eius religio*, ki ga je vseboval že mirovni sporazum iz Augsburga leta 1555, je temelj moderne suverenosti. O religiji na svojem ozemlju bo odločal vladar in ne zunanja oblast (Simoniti, 1999: 22). Vestfalski mir je leta 1648 oznanil rojstvo evropske države in nov sistem prostorske organizacije, ki je bil osnovan na temelju državne suverenosti. Načelo teritorialne države na podlagi državne suverenosti je pomenilo revolucijo v smislu združevanja in delitev srednjeveških političnih skupnosti (Curtin, 1997: 2). Suverena država je tako postala legitimna politična enota z osnovnimi atributi državnosti, obstoj vlade in nadzor nad teritorijem pa sta postala kriterija za oblikovanje države.

Prvič je termin suverenost zavestno in sistematsko uporabil francoski mislec Jean Bodin leta 1574. Suverenost je opisal kot »zakonsko obliko neomejenega izvrševanja vrhovne moči nad državljani in subjekti« (Curtin, 1997: 3).

Bistvo suverenosti je pri Bodinu izključno le »pravica do dajanja in ukinjanja zakonov.« Ta pravica vključuje vse druge pravice in kot kohezivna sila ohranja družbo strnjeno. Ravno nasprotno pa je politični mislec Hobbes razkrival izvršilno prvino, tj. tisto moč prisile, ki je edina zmožna vsiliti določeno vedenje in ki je edina primerna pot za doseganje poslušnosti (Matteucci, 1999: 171). Po mnenju Bodina si suveren monopol na pravo zagotavlja z zakonodajno oblastjo, po Hobbesovem mnenju pa je to izvedljivo z močjo ali tesno prisilo.

Poistovetenje suverenosti z zakonodajno oblastjo je do skrajnosti izpeljal Rousseau s svojim pojmom splošne volje. Suveren lahko izdaja le splošne in abstraktne zakone, nikakor pa ne sme dajati konkretnih ukazov (Matteucci, 1999: 172).

1. 1. 1. Koncept suverenosti

O konceptu suverenosti govori veliko avtorjev. Pravzaprav je težko govoriti o enem konceptu, saj je suverenost moč razumeti in uporabiti na več različnih načinov. Koncept suverenosti ima vsaj dve plati, notranjo in zunanjo, lahko ga razumemo v absolutnem in trajnem smislu. Suverenost se prav tako tesno navezuje na koncepta oblasti in nadzora.

Suverenost je moč razumeti kot okvirni koncept, *parergon*. V enaki meri, kot se okvir nanaša na slikarsko mojstrovino, suverenost razmejuje domačo in mednarodno politiko, čeprav sama ne pripada nobenemu od obeh razredov (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 73).

Načelo državne suverenosti je tako postavilo jasno mejo med življenjem znotraj in življenjem zunaj politične skupnosti. Postalo je jasno, da ima suverenost dve plati. Pozitivno oz. »notranjo« v smislu moči države, da ureja lastne zadeve in negativno oz. »zunanjo« plat, ki zadeva zunanje zadeve. Načelo notranje suverenosti obsega zakonodajno, izvršno in sodno oblast, kar pomeni, da je notranja suverenost deljiva med omenjene veje oblasti, medtem ko načelo zunanje suverenosti pomeni, da suverena država ni podvržena moči in nadzoru zunanjih akterjev, tj. drugih držav (Curtin, 1997: 12). Po Curtinu politična skupnost zunaj meja suverene države ni mogoča, čeprav se postavlja vprašanje v kolikšni meri ta trditev drži.

Suverenost pomeni za države enak pravni položaj, kajti v idealnem pogledu ne obstaja nikakršna zunanja oblast, ki bi državi ukazovala, kako naj ravna. Notranja suverenost pa daje državi popoln nadzor nad prebivalstvom in ozemljem, ki ga predstavlja njena vlada (Simoniti, 1999: 23). Suverenost je »absolutna«, saj ni omejena z zakoni, če bi obstajala višja oblast, ki bi dosegla, da bi jih upoštevali, pa bi seveda takšno omejevanje smatrali za učinkovito. »Trajna« pa je zato, ker je suverenost notranja sestavina politične organizacije in ni enaka telesnim osebam, ki jo uveljavljajo (če govorimo o monarhiji, gre kroni in ne kralju) (Matteucci, 1999: 173). Po mednarodnem pravu sicer ni pomembna notranja struktura držav ter dejanska oblika vlade, kljub temu pa predstavlja načelo suverenosti določeno stanje napetosti, predvsem kadar gre za zaščito človekovih pravic.

Pri tem je treba poudariti, da Simoniti (1999) in Matteucci (1999) govorita o idealnem pogledu, v realnosti temu ni tako. Težko bi rekli, da je v praksi suverenost res absolutna, še težje je govoriti o njeni trajnosti. Prav tako je skorajda nemogoče verjeti v to, da ima država popolno oblast in nadzor nad svojim ozemljem ter prebivalstvom. Kljub vsemu pa je suverenost »naravna« značilnost vsake države in ima velik simbolni pomen.

Suverenost je neodtujljiva pravica. Državi je lahko odvzeta samo z uporabo sile, s posledično izgubo ozemlja oziroma kolonialne priključitve (Drake, 1993: 262-263).

Krasner je ugotovil, da je termin suverenost ponavadi uporabljen na štiri različne načine (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 74):

- notranja suverenost,
- medsebojno odvisna suverenost,
- mednarodnopravna suverenost,
- vestfalska suverenost.

Poleg že prej opredeljene notranje suverenosti je Krasner opredelil še tri načine uporabe. Medsebojno odvisna suverenost se nanaša na zmožnost vlade, da regulira premike ljudi, dobrin, denarja in idej preko njenih meja. Medsebojno odvisna suverenost zadeva bolj nadzor kot oblast. Mednarodnopravna suverenost zadeva status in legitimnost bolj kot nadzor, saj se nanaša na to ali je država priznana s strani drugih držav. Vestfalska suverenost pa se ukvarja z avtonomijo struktur oblasti znotraj države (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 74). Glavna poanta te klasifikacije je, poleg tega, da je suverenost spremenljiva v času in prostoru, tudi ta, da lahko različne komponente obstajajo neodvisno druga od druge. Npr.: notranja suverenost ali pa medsebojno odvisna suverenost lahko variirata brez vpliva na mednarodnopravno ali vestfalsko suverenost.

Ta štiri razumevanja definicij suverenosti se razlikujejo tako v teoriji kot v praksi. Mogoče je imeti eno brez druge. Država, npr.: Tajvan, ima lahko vestfalsko suverenost, ne pa tudi mednarodnopravne. Država je lahko priznana s strani drugih držav, ampak ji manjka notranja in medsebojno odvisna suverenost, zmožnost nadzora znotraj in preko njenih meja, kar se je zgodilo v več afriških državah v 1990-ih. Država lahko uživa mednarodnopravno suverenost in je priznana s strani drugih držav, manjka pa ji vestfalska suverenost (Krasner, 1999: 35).

Na primer, štiriinštirideset evropskih držav je ratificiralo Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in dodatne protokole (Evropsko sodišče za človekove pravice, 2004). Z omenjeno konvencijo in dodatnimi protokoli je bilo ustanovljeno Evropsko sodišče za človekove pravice, čigar odločitve se lahko uveljavljajo v nacionalnih sodnih sistemih, kar daje posameznim državljanom pravico, da tožijo lastno vlado (Krasner, 1999: 35).

Malanczuk (1997: 83) poudarja tudi razliko med konstitutivnostjo in deklarativnostjo priznanja države. Konstitutivni učinek priznanja je v tem, da je to nujen predpogoj za oblikovanje države, s čimer država dobi mednarodnopravno subjektiviteto, medtem ko deklarativni učinek nima pravnih učinkov in pomeni zgolj priznanje dejstva, da država obstaja.

1. 1. 2. Institut suverenosti

Poleg koncepta suverenosti, ki je inherenten vsaki državi, je potrebno predstaviti tudi institut suverenosti, tj. njeno institucionalizacijo oziroma koncept suverenosti v praksi. Suverenost je definirana kot »institucionalizacija oblasti znotraj medsebojno izključujočih se področij nadzora« ali kot »zbir institucionaliziranih zahtev po oblasti«. Tako je razumljena kot institut, ki definira in okrepi državo, in ne le kot njen atribut (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 71).

Krasner poudarja močno institucionaliziranost suverenosti v smislu vertikalne globine in horizontalne povezanosti. Vertikalna globina se nanaša na mero, do katere institut definira posamezne akterje - posamezniki so v veliki meri definirani z državljanstvom. Horizontalna povezanost pa se nanaša na število povezav, ki jo imajo institucionalne dejavnosti z ostalimi in na število sprememb, ki bi jih bilo potrebno narediti, če bi prišlo do sprememb posamezne institucije. Veliko dejavnosti države je povezanih s suverenostjo, npr.: diplomacija, carinski nadzor, nadzor nad priseljevanjem in celo olimpijske igre (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 71). Vse to bi bilo brez pomena, ali vsaj zelo drugačno, če suverenosti ne bi bilo.

Ko govorimo o institutu suverenosti, je potrebno omeniti tudi dimenzionalne razsežnosti suverenosti, ki se nanašajo na državo in legitimno izvajanje njene oblasti. Obstaja razlika med konstitutivnimi in funkcionalnimi dimenzijami suverenosti. Potreba po oblasti v določenem političnem prostoru predstavlja konstitutivno dimenzijo. Funkcionalna dimenzija po drugi

strani razmejuje aktivnosti, preko katerih lahko država legitimno uveljavlja svojo oblast (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 73).

Mednarodni pravniki pa suverenost razumejo predvsem kot samostojnost in zato predlagajo uporabo te besede. Pri tem posebej opozarjajo na možnost zlorabe suverenosti, ki lahko škodi tako državi kot tudi njenim odnosom z drugimi državami in mednarodnemu sodelovanju.

Ko mednarodni pravniki rečejo, da je država suverena, s tem mislijo, da je samostojna in ni odvisna od nobene druge države, ne pa tudi, da je nad zakoni. Bolje bi bilo, da bi besedo »suverenost« zamenjali z besedo »samostojnost«. Suverenost je emotiven termin. Poudarjanje suverenosti povečuje moč držav, jih vzpodbuja k njeni zlorabi in ohranja vraževerno prepričanje, da mednarodno sodelovanje lahko škoduje suvereni državi (Malanczuk, 1997: 17-18).

1. 2. SPREMEMBE KONCEPTA IN INSTITUTA SUVERENOSTI

Realnost se nenehno spreminja in prav tako človeška prepričanja o njej. Realne spremembe in človeška prepričanja skupaj oblikujejo prihodnost, zato je nemogoče govoriti, da sta koncept in institut suverenosti odporna na notranje in zunanje pritiske sprememb, tako konceptualnih kot stvarnih.

Suverenost nima samo različnih pomenov znotraj različnih obdobj, različnih funkcij znotraj različnih epistemskih ureditev, ali da je nekaj povsem različnega od časa. Koncept suverenosti je odprt definicijskim spremembam skozi čas in je tako tesno povezan s poznavanjem in védenjem, da lahko pričakujemo, da bodo časovne spremembe prinesle tudi spremembe koncepta suverenosti (Bartelson, 1995: 247). Prav tako je suverenost multidimenzionalni institut in je v svojih različnih dimenzijah časovno in prostorsko spremenljiva (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 73).

Nekateri avtorji ugotavljajo, da spremembe koncepta in instituta suverenosti skozi čas pomenijo krizo in zmanjšanje pomena suverenosti. Vsekakor je glede na prvotno - trajno in absolutno - razumevanje suverenosti moč sklepati, da je razumevanje sodobne suverenosti drugačno od razumevanja suverenosti v 16. in 17. stoletju.

V 20. stoletju je politično-pravni pojem suverenosti doživel krizo, tako po teoretični kot tudi po praktični plati. Po teoretični plati pomeni krizo prevlada konstitucionalnih teorij, po praktični plati pa je to kriza sodobne države. Takšna država ne more več biti edino in avtonomno središče oblasti, ravno tako ne more biti izključni subjekt politike in edini igralec na mednarodnem prizorišču. K temu sta prispevala pluralistična stvarnost demokratskih družb ter nova oblika mednarodnih odnosov, ki za države pomenita močnejšo soodvisnost in tesno povezanost na pravni, gospodarski in tudi na politični ter ideološki ravni. Polnost državne oblasti, ki jo označuje prav suverenost, pojema, zaradi česa se je država skorajda izčrpala, njenih meja pa skorajda ni več (Matteucci, 1999: 189-190).

Suverenost ni več nujna vzporednica razvoja moderne države. Zaradi vse večjih mednarodnih obveznosti in sodelovanja v številnih mednarodnih organizacijah je svoboda delovanja države omejena. Upadanje suverenosti se kaže tudi v spremembah na normativnem področju, potrebno je bilo namreč odpraviti ali dopolniti različna pravila, ki so bila povezana s suverenostjo. Resne

udarce je doživela posebna značilnost suverenosti, ki je prepovedovala posredovanje v zadevah v okviru notranje pristojnosti vsake države, saj sta v samo bistvo državne suverenosti posegla mednarodna zaščita človekovih pravic in humanitarno pravo (Brezovšek, 1994: 153).

Suverenost je relativen pojem, ki se spreminja in prilagaja novim situacijam in potrebam. V primeru večnacionalnega (nadmacionalnega) povezovanja je največja sprememba oziroma premik od prenosa suverenosti k suverenem prenosu določenih pristojnosti na širšo skupnost, meddržavne ustanove in organizacije (Brezovšek, 1994: 153). Brezovšek, podobno kot mednarodni pravniki, ugotavlja, da je suverenost izgubila na pomenu, ima pa še vedno simboličen naboj, kar jo ohranja pri življenju.

Simoniti (1999: 45) pravi, da se pravno in politično razumevanje suverenosti kot načela načel v sodobnih meddržavnih odnosih ne spreminja. Spreminja pa se politika izvajanja suverenosti, ki se znotraj Zahoda kaže kot politika samoomejevanja (med letoma 1815 in 1914) ali kot politika skupnega razumevanja suverenosti (od leta 1945 dalje).

Tako kot za vsak drug koncept je tudi za suverenost značilno, da se spreminja skozi čas. Ker je tesno povezana s koncepti države, oblasti in nadzora, pomeni spremenjeno razumevanje teh konceptov tudi drugačno razumevanje suverenosti. Četudi je bila suverenost v preteklosti razumljena predvsem monistično in ima še danes močno emotivno komponento, je v procesu globalizacije in evropskega združevanja prišlo do sprememb v politiki njenega izvajanja. Tako je suverenost danes vedno manj razumljena v monističnem in vedno bolj v skupinskem smislu. Ali gre res za krizo in upadanje suverenosti ali pa pravzaprav za njeno nadgradnjo, bo pokazal šele čas. Vsekakor pa bi njena nadgradnja dokazala spremenljivost in prilagodljivost suverenosti sodobnim izzivom.

1. 3. SUVERENOST IN SODOBNI IZZIVI

1. 3. 1. Suverenost in globalizacija

Bigo (2000: 171) trdi, da razumevanje suverenosti pridobiva nove razsežnosti in njen klasični pomen ne ustreza več sodobnim standardom. Po njegovem suverenost nima pomena in mora biti prilagojena procesu evropske konstrukcije in ekonomske globalizacije. Mejne črte vedno bolj bledijo, na njihovo mesto pa prihajajo regije.

Globalizacija in ekonomsko ter politično združevanje evropskega kontinenta sta najpomembnejša med izzivi, s katerimi se sooča suverenost. Nordenstreng in Shiller (1993: 461-462) opozarjata na paradoks, kjer je po eni strani z nastankom novih držav po propadu Sovjetske zveze, Jugoslavije in Češkoslovaške suverenost pridobila na pomenu v sodobnem svetu. Po drugi strani pa je z ekonomsko in kulturno integracijo, ki so jo povzročile nove informacijske tehnologije, suverenost vedno manj pomemben faktor.

Izzivi suverenosti so najbolj očitni na obrobju. Na prehodu iz moderne v postmoderno obdobje je obrobje pogosto meja med kulturami, skupnostmi in sistemi vrednot. Ker skupnosti tekmujejo za širitev vrednot in pravil, je med njimi mogoče pričakovati spopad (Hudson, 1999: 97).

Globalizacija, ki pomeni naraščanje pomembnosti, obsega in hitrosti čezmejnih tokov idej, denarja, dobrin in ljudi, predstavlja izziv ekskluzivnosti teritorialne oblasti suverene države. V obdobju rasti čezmejnega sodelovanja in povezovanja se postavlja vprašanje, kako naj država ohrani nadzor nad temi aktivnostmi in katera oblast sploh postavlja pravila (Hudson, 1999: 89).

Čeprav govorimo o globalizaciji in evropski integraciji kot izzivih klasičnemu razumevanju suverenosti, obstajajo glede tega nasprotujoča si mnenja. Eno izmed teh je, da globalizacijski izzivi ne predstavljajo velike nevarnosti za suverenost.

Trditev, da globalizacija spodjeda suverenost, je pretirana in zgodovinsko kratkovidna. Tako kontrola kot oblast države sta se vedno soočala z nenehnimi izzivi. Te izzivi so nujni element kateregakoli mednarodnega sistema, vključno s sedanjo strukturo, ki je osnovana na teritorialnih državah (Krasner, 1999: 35).

Prvič, takšna oblastna struktura, ki lahko definitivno izbere med konkurentnimi normativnimi formulami, vključno s konfliktom med neintervencijo in raznimi obrazložitvami za posege v notranje zadeve drugih držav, kot so npr.: zaščita človekovih in manjšinskih pravic, ne obstaja. Drugič, države, še posebej šibkejše, niso bile nikoli sposobne zagotoviti nadzora nad dejavnostmi znotraj ali preko njihovih meja. Interesi močnejših ne sovpadajo vedno s sprejetimi normami (Krasner, 1999: 34).

Če povzamemo, globalizacija ne transformira suverenosti. Z oblikovanjem imaginarne preteklosti je bil pretirano predstavljen pomen sodobnih sprememb. Z nezmožnostjo razlikovanja med izzivi nadzoru in izzivi oblasti je moč spregledati, da lahko oslABLJENA kontrola pravzaprav ojača oblast skozi mednarodno sodelovanje (Krasner, 1999: 36).

Argument, ki govori v prid Krasnerjevemu razumevanju suverenosti, je tudi ta, da je suverenost danes mogoče razumeti zgolj v kolektivnem smislu, kar meni tudi Jamie Shea (2002). Za TV Slovenija je izjavil: »Suverenost je danes kolektivna, ali pa je ni.« Kolektivno razumevanje suverenosti je poleg primera Nata najlažje razumeti na primeru združevanja evropskega kontinenta in vpliva združevanja na notranjo in zunanjo komponento državne suverenosti.

1. 3. 2. Evropska unija in *de facto* - *de jure* suverenost

»Nobena država v Zahodni Evropi ni več suverena država. Nobena ni v takšnem položaju, da njena oblast, ki se izvaja znotraj bodisi politično bodisi pravno, izhaja zgolj iz notranjih virov« (MacCormick, citirano v Wind, 2001: 158).

Države so suverene *de jure*, medtem ko *de facto* obstaja več izzivov državni oblasti. Eden teh izzivov je Evropska unija. Ta razlika med *de jure* suverenostjo in *de facto* oblastjo je pripeljala nekatere študente Evropske unije do uporabe koncepta avtonomije namesto suverenosti (Rosamond, 2000: 155).

Wallerstein (1999: 22) trdi, da nobena moderna država ni bila nikoli resnično notranje suverena *de facto*, saj je vedno obstajal odpor proti njeni oblasti. Prav tako ni bila nikoli nobena država resnično suverena navzven, ker vmešavanje ene države v zadeve druge ni redkost in ker pomeni mednarodno pravo vrsto omejitev zunanje suverenosti.

Nugent (1999: 506) utemeljuje, da so mednarodne spremembe in vedno večja medsebojna odvisnost pripeljale do tega, da se države članice soočajo z občutno, *de facto*, če ne *de jure*, izgubo nacionalne suverenosti, neodvisno od izgube suverenosti, ki jo gre pripisati članstvu v EU. V klasičnem smislu diskusija o nacionalni suverenosti ni več tako pomembna, zato bi bilo bolje priznati, da je edini način, da srednje velike in male države obdržijo nadzor, zbiranje (*pooling*) in delitev (*sharing*) oblasti ter suverenosti.

Sočan (2003: 117-118) zatrjuje, da povezovanje Evrope ni utopija, saj v Evropski uniji obstaja dovolj pogojev za odprtost in konkurenčnost, ki predstavljajo osnovo za odpravljanje ekonomske in družbene izoliranosti ter za postopno zmanjševanje socialne in informacijske izločenosti na evropskem kontinentu kot celoti. Ko bo večina držav dosegla osnovno raven sistemske, makroekonomske in tržne odprtosti, bodo o učinkovitosti nadaljnega razvoja odločale predvsem sposobnosti držav in njihovih družbenih partnerjev za izoblikovanje družbenega okolja, ki bo omogočilo pospešeno krepitev razvojnih potencialov in tako prehod v gospodarstvo in družbo znanja. Prav to pa bo omogočilo tudi nadaljnjo utrditev in krepitev *de facto* suverenosti držav članic EU.

Na koncu se poraja vprašanje, ali gre danes res za temeljite spremembe razumevanja koncepta, instituta in politike izvajanja suverenosti, ali gre za to, da je sodobno razumevanje zgodovinske percepcije suverenosti preveč absolutno. Čeprav pomeni vstopanje v Evropsko unijo zmanjšanje pomena *de jure* suverenosti, je vedno dobro imeti v mislih, da država resnično ni bila nikoli *de facto* suverena. Vstopanje v Evropsko unijo ne pomeni zgolj upada *de jure* suverenosti, ampak tudi možnost za utrditev in povečanje *de facto* suverenosti, kar je predvsem za srednje velike in male države izrednega pomena.

2. POLITIČNA INTEGRACIJA

2. 1. POLITIČNA INTEGRACIJA IN NJENI UČINKI

Dva nasprotujoča si razvojna trenda spodjedata temelje moderne države z različnih strani. Na eni strani države prenašajo več pristojnosti na supranacionalne institucije na globalni in regionalni ravni. Politična integracija v Evropi v preteklih treh desetletjih je najbolj znan primer, omeniti pa velja tudi trend regionalne integracije in utrjevanja moči mednarodnih institucij, kot sta Svetovna trgovinska organizacija (World Trade Organization) in Mednarodni denarni sklad (International Monetary Fund). Po drugi strani je v preteklih letih prišlo do politične decentralizacije in trenda prenosa pristojnosti na subnacionalne politične enote. Primer slednjega najdemo v razpadu Sovjetske zveze in Jugoslavije, kar je pripeljalo do nastanka manjših držav v srednji in vzhodni Evropi. Politično decentralizacijo in gibanje za avtonomijo gre zaslediti tudi v Evropski uniji (Italija, Španija, Velika Britanija) in v Kanadi. Trend prenosa vladnih pristojnosti na lokalne oblasti pa je moč opaziti tudi v Združenih državah Amerike (Hiscox, 2001: 1-2). Oba omenjena razvojna trenda je pospešila globalizacija.

V nadaljevanju se bom osredotočil na politično integracijo in njene učinke. Teoretični pristopi, ki jih bom predstavil, mi bodo v pomoč pri definiranju in razumevanju politične integracije. Iz tega bom poskušal sklepati kaj pomeni politična integracija za državo in njeno suverenost.

Obstajajo naslednji učinki integracije (Dumois, 1997):

- politični: izguba suverenosti (slednje se nanaša na suverenost v *de jure* smislu),
- družbeni: kulturni učinki, povečana komunikacija,
- ekonomski: alokacija resursov, konkurenca, produktivnost produkcijskih faktorjev.

Po teh učinkih velja soditi teorije integracij, katerih namen je pojasniti tudi aktualna dogajanja na evropskih tleh v smislu ekonomskega in političnega povezovanja ter združevanja. V naslednjem poglavju se bom poleg pregleda najpomembnejših teoretičnih pristopov osredotočil predvsem na politično integracijo, predstavil pa bom tudi federalne sisteme izbranih držav.

2. 2. TEORIJE INTEGRACIJE

Teorije integracije prihajajo v ospredje in postajajo vedno bolj zanimive tudi v političnem smislu. Ekonomska integracija, ki sicer ni predmet tokratnega proučevanja, je na evropskih tleh dosegla stopnjo, kjer se je potrebno vprašati, ali jo je smiselno nadgraditi s politično. Pomanjkanje diskusije o tem, ali je slednje sploh zaželeno ali pa je evropsko povezovanje že doseglo svoj vrhunec z oblikovanjem carinske, monetarne unije in uvedbo skupne valute, postavlja teoretično razpravo o politični integraciji v središče razmišljanja o evropski prihodnosti.

Čeprav obstaja veliko teoretičnih pristopov v teorijah integracij, so pluralistični, federalistični in (neo)funkcionalistični pristop v ospredju proučevanja evropskih integracij že več kot štirideset let (Forster, 1999: 14-15). Poleg omenjenih pristopov je potrebno omeniti tudi konstruktivizem, ki ponuja način proučevanja evropske integracije, ki se razlikuje od racionalističnih teorij v tem, da vidi ideje in norme kot del političnega in ne kot moteče variable, kot so te na primer v racionalističnih pogledih (Smith, 2000: 49).

Definicije politične integracije, razumljene v smislu politične spremembe, ki vodi do neke vrste politične skupnosti, so različne od enega avtorja do drugega ne glede na njegovo teoretično usmeritev. Haas (1958: 16) je v svojem znamenitem delu »The Uniting of Europe« definiral »idealno« politično integracijo kot »proces, v katerem se politični subjekti iz različnih nacionalnih okolij odločijo, da prenesejo svojo lojalnost, pričakovanja in politično delovanje na nov center, katerega institucije že posedujejo ali pa zahtevajo pristojnosti pred tem obstoječih nacionalnih držav.« Haas trdi, da nova politična skupnost nastane kot končni rezultat politične integracije.

Ekonomska in politična integracija se pogosto povezujeta s krčenjem suverenih pristojnosti držav članic in s povečanjem vpliva centralnih nadnacionalnih oblasti. Teorije integracije ponujajo različne hipoteze o načinu (postopku oz. metodi) združevanja in s tem povezano napovedujejo različen končni rezultat tega procesa: nadnacionalno državo, medvladni režim ali kakšno drugačno distribucijo oblasti oz. pristojnosti (Brinar, 1999: 86-87).

Pentland (1973: 21-23) ugotavlja, da obstaja mnogo pogledov na politično integracijo, ki se razlikujejo po procesu političnega integriranja, ki je lahko posreden ali neposreden, in po

končnem rezultatu, ki je lahko skupnost ali pa država. Pentland trdi, da je možno določiti najnižji skupni imenovalec pri pogledih na politično integracijo, ki jo definira kot »proces, kjer skupina ljudi, organizirana v dve ali več nacionalnih držav, ustanovi politično celoto, ki je lahko v nekem smislu opisana kot skupnost«.

Posredna ali neformalna integracija tako označuje ekonomske in družbene soodvisnosti, ki se razvijejo brez političnih odločitev. Po drugi strani pa je neposredna ali formalna integracija reakcija na neformalno integracijo, tako da jo zajame in vzpodbuja (Rosamond, 2000: 130).

Tabela 1: Pristopi k teoriji politične integracije

PROCES INTEGRACIJE	KONČNI PRODUKT INTEGRACIJE	
	MODEL DRŽAVE	MODEL SKUPNOSTI
NEPOSREDEN (politične variable)	Federalizem	Pluralizem
POSREDEN(družbeno-ekonomske variable)	Neofunkcionalizem	Funkcionalizem

Vir: Pentland (1973: 23).

2. 2. 1. Pluralistični pristop

Pluralistični pristop se zavzema za ohlapnejšo obliko združevanja (povezovanja), ki v večji meri upošteva in ohranja suverenost držav. V okviru procesov mednarodnega sodelovanja države razvijajo številne medsebojne povezave. »Pluralistična skupnost držav« je tista oblika integracije, iz katere bi se lahko razvila »politična unija«. Metoda združevanja je medvladno sodelovanje na ravni predsednikov držav ali vlad (Brinar, 1999: 87). Tako ustanovljena »mednarodna organizacija ne razpolaga z nikakršno lastno voljo in lastnimi pristojnostmi, na podlagi katerih bi vzpostavila novo politično entiteto mimo volje njenih članic« (Pentland, 1973: 51).

Pojem politične skupnosti služi tudi kot izhodišče Deutschevega pristopa do integracije. Cilji politične integracije so po njegovem: zagotovitev miru, uresničenje večnamenskih zmožnosti političnih entitet, prevzem določenih posebnih nalog in pridobitev nove identitete z zlitjem obstoječih struktur v novo strukturo. Politično skupnost mora obvladovati takšen občutek skupnosti, ki zagotavlja mirne spremembe, za operativno uresničevanje nalog v političnem življenju pa je potrebna uporaba načela večine (Benko, 1997: 174-175).

Deutsch predstavi konstrukt amalgamirane in konstrukt pluralistične varnostne skupnosti. Za prvo skupnost velja višja, za drugo pa nižja stopnja integracije. Amalgamirana varnostna skupnost je izhodišče za politično skupnost, ki je urejena enovito ali pa zvezno, pluralistično varnostno skupnost pa je moč uporabiti za določitev odnosov med suverenimi državami, npr. za ameriško-kanadske odnose ali pa za odnose med zahodnoevropskimi državami, katerih značilnosti so: skladnost političnih vrednot, zmožnost za komunikacijo brez uporabe sile ter obojestransko napovedovanje pomembnih vidikov obnašanja drugih držav (Benko, 1997: 174-178).

2. 2. 2. Funkcionalistični pristop

Mitranyjevo delo »A Working Peace System« (1943) je s funkcionalistične perspektive najbolj zaznamovalo tako sam proces evropske integracije kot tudi njegove idejne osnutke. Sam avtor pa je odločno nasprotoval evropski regionalni integraciji. V nasprotju s tedanjimi mednarodnimi organizacijami, ki so temeljile na članstvu držav, je Mitrany zagovarjal razvoj tehničnih mednarodnih organizacij, strukturiranih na podlagi funkcionalističnih načel, ki bi zagotavljale kolektivno blaginjo. Po Mitranyju naj bi funkcije določale najprimernejšo obliko organizacije (Brinar, 1999: 88).

Pomen »funkcije« kot izraza potreb in interesov razbija fenomen »teritorialnosti« kot podlage suverenosti, torej teritorialnega koncepta mednarodnega sistema. Države ne želijo opustiti svoje suverenosti, še posebej ne na območjih t.i. visoke politike, zato pa so pripravljene prenašati pristojnosti izvršnim telesom v mednarodni skupnosti, ki so namenjena posebnim nalogam. Iz tega lahko sklepamo, da ne gre za formalno ukinjanje državnih meja, ampak za odprtje kanalov skozi te meje (Benko, 1997: 166).

Za zagovornike funkcionalne integracije (ne pa tudi za ideologa funkcionalizma Davida Mitranyja) pomeni integracija nacionalnih trgov v okviru Evropske (gospodarske) skupnosti pot v neko obliko politične integracije (Brinar, 1999: 88-89). Kljub temu pa ne vidijo, kot končni rezultat integracijskega procesa, nastanka federalne nadenacionalne entitete.

2. 2. 3. Neofunkcionalistični pristop

Neofunkcionalizem ne ponuja koncepta, ki bi presegel tradicionalno teritorialno delitev držav. Nova teritorialna organizacija na evropski ravni je preprosto ali dodana državni teritorialni organizaciji ali pa jo zamenjuje. Glede razumevanja vloge nadnacionalnih institucij je neofunkcionalizem bliže federalizmu. Neofunkcionalistična analiza obravnava predvsem vlogo nedržavnih subjektov na evropski ravni (od različnih nacionalnih interestnih skupin do evropskih institucij), medtem ko je državam namenjena pasivna vloga. V neofunkcionalističnem pristopu je celoten proces oblikovanja politične skupnosti zasnovan na širitvi in krepitvi pristojnosti nadnacionalnih struktur. Nadnacionalne institucije so »gibalo integracije« (Haas, 1958: 29). Nadnacionalne institucije naj bi pospeševale prenos lojalnosti različnih nacionalnih elit na evropsko raven, hkrati pa naj bi bile tudi nekakšen »pošten posrednik« (*honest broker*) v procesu odločanja med trmastimi nacionalnimi vladami (Haas, 1958: 524).

Ena najbolj znanih značilnosti Haasove neofunkcionalistične teorije je koncept spill-over procesa kot enega najpomembnejših dopolnil klasičnega funkcionalizma (Pentland, 1973: 119). Pozitivne izkušnje sodelovanja v enem sektorju bodo imele spill-over učinek v druge sektorje. Tako Haas opredeljuje spill-over kot »način širitve sektorske integracije« (Haas, 1964: 48; Brinar, 1999: 91).

Haas (1958: 314-317) »principa snežne kepe« ni povezoval samo s političnim in funkcionalnim/sektorskim spill-overjem, marveč ga je vključil tudi v proces, ki ga je imenoval geografski spill-over. Ugotovil je, da tesnejše sodelovanje (povezovanje) določene skupine držav nujno vpliva na države, ki so izključene iz tega. Tako je za Haasa kot tudi za nekatere druge teoretike integracije bistvenega pomena, da se med subjekti v procesu združevanja ne pojavlja možnost konflikta.

2. 2. 4. Federalistični pristop

Funkcionalistični pogled na integracijo vključuje federalizacijo Evrope kot končni cilj in kot strategijo za njegovo uresničitev v okviru evropske integracije. V okviru neofunkcionalizma je federalizacija evropske integracije zaželen in skoraj neizogibna, vendar je njena realizacija postavljena v časovno neopredeljeno prihodnost. Edina razlika med federalisti in

(neo)funkcionalisti je v načinu, kako hitro in na kakšen način doseči končni cilj integracije. Medtem ko se federalisti zavzemajo za pristop »velikega poka«, kjer velike ustavne in institucionalne spremembe nastopijo hkrati, se (neo)funkcionalisti zavzemajo za postopno združevanje. Pluralisti pa ne pristajajo na federalni razvoj evropske integracije saj menijo, da ga je potrebno preprečiti. Federalistični pristop v okviru evropske integracije podpirajo pragmatiki in regionalisti (Brinar, 1999: 92).

Federalistični pristop predstavlja potrebo po ustanovitvi nadnacionalnih federalnih oblasti, ki urejajo delovanje države in hkrati lahko prevzamejo oziroma si lastijo številne suverene pravice in dolžnosti držav, ki so jih ustanovile. Kako so ekonomske, politične, sodne in zakonodajne pristojnosti razdeljene med države članice in federalno vlado, je predmet sporazuma v okviru »ustavodajne konference«. Številni povojni politiki in teoretiki smatrajo »Evropsko federalizacijo narodov« za edino rešitev številnih potencialnih sporov med evropskimi narodi. Federalistično gibanje je uživalo močno podporo med pripadniki evropskega odporniškega gibanja. Njegov povojni razvoj so zaznamovali prepričani federalisti, kot so bili Jean Monnet, Walter Hallstein in Altiero Spinelli (Brinar, 1999: 91-92; Pentland, 1973: 147-148)

Po mnenju zagovornikov federalizma je nujno preseči anarhično stanje v mednarodni skupnosti, ki v njeni zgodovini povzroča odsotnost miru, varnosti in stabilnosti. Preseganje takšnega stanja vidijo v močni zvezni oblasti. Federalizem predlaga nastajanje federalne nadnacionalne države po poti formalnih in institucionalnih ter konstitucionalnih ukrepov (federalnih institucij, vojaških in policijskih sil, skupnega pravnega reda), zato slednje imenujemo tudi konstitucionalizacija. Slednje pa je mogoče doseči, če obstajajo nekateri pogoji v smislu skupnih značilnosti povezujočih in združujočih se narodov, političnih entitet, kot so npr.: jezik, etnična sorodnost, kultura in zemljepisna bližina (Benko, 1997: 160-162).

Weiler (2002: 175-177) dodaja, da so za razmišljanje o federalizmu ter za nadaljnje preučevanje federacij kot tudi evropske integracije izjemnega pomena trije koncepti:

- pristojnost osrednje oblasti in držav članic za uveljavitev v notranje pravo;
- pooblastilo, ki ga imajo osrednja oblast in države članice za sklepanje pogodb;
- mednarodnopravna sposobnost osrednje oblasti in držav članic.

Značilnosti federalnih sistemov pa bom podrobneje predstavil v naslednjem poglavju.

2. 3. FEDERALNI SISTEMI

Tako v severnoameriškem kot tudi v evropskem kontekstu imamo opravka s federalnimi sistemi. Vse tri države v Severni Ameriki imajo federalno ureditev. Tudi na evropskih tleh je dosti federalnih držav, ne smemo pa pozabiti niti na Evropsko unijo, ki prerašča okvire klasične organizacije in je najverjetneje že na poti preobrazbe iz konfederacije v neke vrste federacijo.

Friedrich poudarja spremenljivost federalnega koncepta in definira federalizem kot proces, kar je še posebej zanimivo za prihodnost Evrope. Friedrich trdi, da proces federalizacije deluje v smeri integracije in smeri diferenciacije (Gagnon, 1995: 30).

Prednost federalizma je v njegovi naravi ohranjanja raznolikosti in enotnosti. Pojem federalnega dogovora (*federal bargain*) predstavlja konfliktni odnos, ki je prevladujoč v federalnih sistemih (Gagnon, 1995: 29). Federalizem se bo ohranil, vse dokler bodo države članice imele od tega koristi in bodo dobivale pozitivne vzpodbude. To seveda zahteva nujnost ustavne in politične prilagoditve na razvojne okoliščine, ki so nujne za ohranjanje kompromisa, na katerem temelji federalizem. Doseganje dogovora zahteva izdatne napore, kljub temu pa njegov obstoj dokazuje, da so ga države zmožne doseči (Gagnon, 1995: 40).

Federalizem ni *panacea* oziroma zdravilo ter avtomatska rešitev za vse težave. Federalni politični sistemi zahtevajo nujno »voljo« za obstoj in njihove prednosti so večje od stroškov za vse, ki vztrajajo z »voljo« (Brown-John, 1995: 602). »Čarobna formula« za federalne sisteme vključuje optimalno mešanico enotnosti in raznolikosti (Rosamond, 2000: 24).

2. 3. 1. Značilnosti federalnih sistemov

Značilnosti federalnih sistemov v širšem pomenu so naslednje (Nugent, 1999: 496-497):

- oblast je deljena med centralne institucije in regionalne institucije,
- omenjena delitev je zabeležena in zaščitena z ustavnimi dokumenti; vsi spori glede delitve se rešujejo pred vrhovno sodno oblastjo,
- delitev oblasti med centralne in regionalne stopnje je uravnotežena v smislu, da imata obe stopnji odgovornosti na pomembnih področjih javne politike, čeprav te odgovornosti niso nujno ekskluzivne v celoti.

Nekatera področja so odgovornost centralne oblasti, ker zadevajo identiteto, koherentnost in zaščito sistema kot celote. Ta področja ponavadi vključujejo zunanje zadeve, varnost in obrambo, skupno valuto in zaščito državljskih pravic ali vsaj pomembnejšega dela teh pravic. Federalne sisteme delimo na konfederacije in federacije.

2. 3. 2. Konfederacija

Konfederacija je zveza suverenih držav, ki prenesejo nekaj oblasti na centralno institucijo, ki ureja skupne interese. Razen v izjemnih primerih odločitve centralne institucije ne zadevajo posameznih državljanov držav članic (Giordano, 1995).

Ustanovni dokument konfederacije je ponavadi mednarodna pogodba s pravico izstopa, ki je omogočena vsaki državi članici. V konfederalnem sistemu države članice niso v podrejenem položaju glede na centralno institucijo in lahko uporabijo pravico veta. Glede na potrebo po zagotovitvi enotnosti ob ohranitvi absolutne suverenosti držav članic predstavlja konfederacija nezanesljiv politični sistem, ki mu je usojen propad ali pa preobrazba v federalno unijo, npr. Združene države Amerike (Giordano, 1995).

2. 3. 3. Federacija

Federacija označuje državo razdeljeno na pokrajine. Oblast je razdeljena na dve ravni, nekaj oblasti je deljene med obema ravnema in vsaka raven oblasti ima popolno oblast na vsaj enem področju (Bednar, Eskridge in Ferejohn, 1999: 2).

Zvezna enota (zvezna država, pokrajina) ima suvereno oblast, če so okoliščine takšne, da omogočajo izvajanje oblasti na določenem področju. V omenjenih okoliščinah ta oblast ni nikoli oziroma je redko kdaj ogrožena s strani nacionalne vlade ali drugih zveznih enot (Bednar, Eskridge, Ferejohn, 1999: 11).

Brezovšek (1994: 181) ugotavlja, da je federacija pravni pojem in ima dva vidika. Prvi je predmet ustavnega prava ali teoretični koncept. Vendar pa to ne zadostuje za celovito razumevanje praktičnih uporab koncepta. Teorija je dopolnjena in včasih znatno spremenjena z dejanskim delovanjem federacije.

Brown-John (1995: 15) trdi, da so funkcionalne federalne državne neučinkovite. Odločanje jemlje veliko časa in energije, saj temelji na oblikovanju konsenza. Federalne države so tudi zelo drage, saj so za zagotavljanje raznolikosti potrebna ogromna finančna sredstva. Kljub temu federalne države, če jim uspe zagoviti funkcionalnost, bolj spoštujejo raznolikost kot katerikoli drugi sistem politične ureditve. Spoštovanje raznolikosti je v federacijah željena vrednota.

Sočan (2003: 77-79) se sicer strinja, da gre za konsenz več moči, vendar pravi, da so pa zato učinki toliko večji. Konsenz ima po Sočanovem mnenju pomembno vlogo, saj predstavlja razvojni sporazum družbenih partnerjev o pomembnih razvojnih vprašanjih ter o politikah in razvojnih vzvodih za njihovo uresničevanje. Tako imenovane družbe konsenza temeljijo na najtrdnejši obliki konsenza, ki ustvarja temelje za sodobno gospodarstvo in družbo znanja.

Elazar pa poudarja, da je federalna struktura resnično federalna le, kadar je sodelovanje pomembnejše od tekmovanja. Elazarjevo razumevanje predstavlja pomemben napredek pri proučevanju primerjalnega federalizma (Gagnon, 1995: 31).

2. 3. 4. Tipi federacij

Brezovšek (1994: 182-183) razlikuje med »formalnimi« in »stvarnimi« federacijami. V »formalnih« federacijah je federalna narava države (oblasti) omejena na ustavno formulacijo in nima kakšnega večjega pomena za politično in vladno delovanje. »Formalne« federacije upoštevajo samo pravne institucije, kot so predpisane v ustavi. Sovjetska zveza je bila tako npr. obravnavana v tej kategoriji federacij, kjer praksa bistveno odstopa od teorije federalizma, varno spravljene v ustavi. »Formalne« federacije so pogosto označene tudi kot »kvazi-federacije«, npr. latinsko-ameriške federacije. V dejanskih federacijah pa ni federalna samo ustava, ampak celoten mehanizem oblasti, v mnogih primerih pa tudi družba.

Nadalje Brezovšek (1994: 182-183) razlikuje med unitarnimi in decentraliziranimi federacijami. Unitarne federacije imajo močno centralno oblast in razdelitev oblasti ni zasnovana na regionalni avtonomiji in lojalnosti, temveč na upoštevanju oblikovanja močnega centra, h kateremu je ravnotežje oblasti nagnjeno. Unitarne federacije so postale univerzalne v času hladne vojne.

Glede na naravo njihove državne identitete Brezovšek (1994: 182-183) razlikuje federacije po njihovi simetričnosti ali asimetričnosti. V simetričnih federacijah ne obstajajo kakšne globlje družbene cepitve (rase, vere, jeziki), ki bi sovpadale s subnacionalnimi enotami, oziroma drugače povedano državna identiteta sovpada z narodnostno identiteto. V simetričnem modelu ne obstaja kakšna pomembnejša družbena, gospodarska ali politična značilnost enot, ki bi lahko zahtevala posebne oblike predstavništva ali zaščite. V asimetrični federaciji pa so prisotne secesionistične težnje zaradi posebnih značilnosti enot, ki ločujejo njihove interese od drugih enot in od sistema kot celote.

Asimetričnost je prav gotovo eden večjih problemov v proučevanju federalizma. Poseben problem asimetrije predstavljajo diadične federacije in konfederacije, tj. bikomunalne države, kjer je ena skupnost večja ali močnejša od druge (npr. Ciper) (Brezovšek, 1994: 182-183). Pojem asimetričnosti pa se uporablja tudi za označevanje oblik politične zveze držav, ki relativno majhnim skupnostim dovoljuje in omogoča ohranjanje njihove kulture v relativno neodvisni, ločeni politični organizaciji (npr.: Monako in Francija, Liechtenstein in Švica).

Četrto razvrstitev federacij Brezovšek (1994: 182-183) povezuje z evolucijo centraliziranega federalizma in razlikuje med »popolnoma centraliziranim federalizmom« in »deloma centraliziranim federalizmom«. V »popolnoma centraliziranih federacijah« se večina pomembnih odločitev sprejema v centru in pojem »državnih pravic« je takorekoč nepomemben. Poleg bivše Sovjetske zveze in Jugoslavije v določenem razdobju spada v to kategorijo najbrž tudi Mehika. V deloma centraliziranih federacijah federalne enote sprejemajo številne pomembne politične odločitve in pojem »državnih pravic« federalnih enot ni zastavljen. V to kategorijo spadata npr. Kanada in Švica.

2. 3. 5. Uspeh in neuspeh federacij

Mnogo federalnih držav predstavlja uspeh federalizma: Avstralija, Nemčija, Združene države Amerike. K uspehu federalizma v teh državah je veliko prispevalo tudi dejstvo, da so sestavni deli teh držav regije, pokrajine, kantoni ali prejšnje kolonije. Federalizem deluje le, če sestavni deli niso nacije (Holmes, 2001: 152). Pod pojmom nacija razumemo narod z lastno državo, pri tem pa ne smemo pozabiti niti na pojem državotvornega naroda (primer Québeca). Holmes (2001: 152) razlaga, da je veliko Američanov zvestih njihovi zvezni državi - Iowa, Havaji, Nebraska, itd., a kljub temu ne bi noben Američan dejal, da so nacije. Enako velja za Nemčijo.

Nihče na Bavarskem ne trdi, da obstaja bavarska nacija. Nemški sistem deluje tako dobro, ker je sestavljen iz regij. Za primer neuspešnih federacij lahko vzamemo socialistične federacije, npr. Sovjetska zveza. Brezovšek (1994: 258) ugotavlja, da socialistične federacije niso nastale prostovoljno, niso bile utemeljene na enakopravnosti in niso ščitile federalnih enot pred samovoljo centra.

Da nemški regionalni sistem deluje dobro, ima zasluge tudi preobrazba regionalne politike Evropske unije. Sočan (2003: 126) utemeljuje, da so razvojno zasnovane regije eden temeljnih vzvodov sodobnega razvoja v razvitem svetu, tako v EU kot v ZDA. Razvojna zasnovanost regij temelji predvsem na sinergiji med obstoječimi potenciali ter razvojnim okoljem. To omogoča nenehno krepitev moči lastnih potencialov, kar je osnova za vedno bolj konkurenčne projekte regije.

Neuspele federacije so tudi federalne avtokracije, ki so teoretične in empirične anomalije in so verjetno zaradi tega tudi zelo nestabilne. Če je država zelo federalna, je težko obdržati avtokracijo. Avtokratične države hitro centralizirajo oblast, zato so teoretično federalne avtokracije »brez ravnotežja«. V drugi polovici 20. stoletja najdemo samo devet takšnih držav: Brazilija, Češkoslovaška, Jugoslavija, Kamerun, Libija, Mehika, Pakistan, Sierra Leone in Združeni arabski emirati. Za Brazilijo, Jugoslavijo in Mehiko je bil značilen razvoj v smeri odprave avtokracije. Kamerun, Libija, Pakistan in Sierra Leone pa so federalizem odpravile. Češkoslovaška in Združeni arabski emirati sta bili edini državi, ki sta bili tako avtokratični kot federalni dlje časa (Hiscox in Lake, 2001). V primeru federalnih avtokracij ne moremo govoriti niti o razvojni zasnovanosti regij, to pa še dodatno prispeva k njihovi nestabilnosti.

Kljub pomislekom glede (ne)uspehov federacij postaja federalizem vedno bolj aktualen pri razmišljanju o prihodnosti evropskega kontinenta. Proučevanje politične integracije omogoča lažje razumevanje sodobnih trendov v evropskem prostoru. Čeprav obstaja veliko različnih teoretičnih pristopov, ki vidijo politično integracijo vsak po svoje, so pluralistični, federalistični in (neo)funkcionalistični pristop v ospredju proučevanja evropskih integracij. Evropska unija danes ni več zgolj klasična medvladna organizacija, ampak se iz konfederacije počasi in vztrajno, kljub določenim pomislekom, razvija v smeri evropske federacije. Na drugi strani pa v Severni Ameriki zaenkrat politična integracija ni v ospredju dogajanja, ne gre pa prezreti debate o nadaljnji ekonomski integraciji, ki pa lahko pripelje tudi do politične.

3. PROCES INTEGRACIJE V SEVERNI AMERIKI

3. 1. POLITIČNA INTEGRACIJA V SEVERNOAMERIŠKEM KONTEKSTU

Za severnoameriško integracijo je sicer značilno pomanjkanje interesa za politično integracijo. V severnoameriškem kontekstu politična unija ni posebej pomembna zadeva. Dominantni partner (Združene države Amerike) nima nobenega interesa, da bi zmanjšal pomen lastne suverenosti, medtem ko se Kanadčani in Mehičani bojijo družbenih in kulturnih učinkov, ki bi jih povzročil kontinentalni način sprejemanja odločitev (O'Brien, 1995: 718-719). V severnoameriškem kontekstu obstaja partnerstvo med tremi državami, vsaka od teh je federacija, ki temelji na drugačnih zgodovinskih načelih glede pristopa k delitvi oblasti (Campbell, 1997).

O'Brien (1995: 722) ugotavlja, da v Severni Ameriki sicer obstaja debata o nadaljnji ekonomski integraciji, ki bi lahko pripeljala do fiksiranja menjalnih tečajev. Glede politične integracije pa je potrebno poudariti, da bi politični spill-over zahteval veliko podpore, ki pa je zaenkrat v Severni Ameriki primanjkuje.

Campbell (1997) pravi, da je svet res postal veliko bolj dostopen, zato lahko spoznavamo zanimive ljudi na načine, ki si jih v preteklosti ni bilo mogoče zamisliti. Informacijske tehnologije so omogočile komunikaciji prosto pot. Kljub temu pa je res, da še vedno obstaja hiperrealnost teritorialnosti, obstajajo teritoriji v fizični obliki, ki definirajo politične skupnosti.

Če bo v Severni Ameriki res prišlo do kontinentalnega združevanja v političnem smislu, zaenkrat ostaja še uganka. Ekonomska integracija je tam že dodobra zaživela in možnost politične integracije ni zanemarljiva. Četudi se v formalnem smislu zamisel morda ne bo nikoli uresničila, pa v neformalnem smislu nadgradnja ekonomske integracije v smeri politične že poteka.

V naslednjem podpoglavju bo govora o vseh treh federalnih državah v Severni Ameriki. Poleg tega pa bom predstavil tudi razdelitev pristojnosti med zvezno vlado na eni in državno oziroma pokrajinsko vlado na drugi strani.

3. 1. 1. Federalni sistem Združenih držav Amerike

Ameriški federalni sistem je eden od treh federalnih sistemov na severnoameriških tleh. Politični sistem ZDA je federativni sistem, saj obsega več kot 82.000 vlad (2 zvezni, 50 državnih, 82.290 lokalnih vlad), od tega 3041 okrajev (*counties*), 19.076 občin (*municipalities*), 16.734 mestnih občin (*townships*), 14.851 šolskih okrožij (*school districts*), 28.588 posebnih okrožij (*special districts*) (Ferfila, 1997: 233-235).

Matteucci (1999: 188) navaja, da je ameriška zvezna država nastala kot politični kompromis med zagovorniki konfederacije držav in zagovorniki celovite države in ne kot posnetek teoretičnega vzorca. V resnici gre za konfederacijo in za zvezo, ali bolj natančno, za prepletanje obeh.

V pristojnosti zvezne vlade je (Ferfila, 1997: 233-235):

- tiskanje denarja,
- urejanje odnosov s tujimi državami in med ameriškimi državami,
- financiranje in vodenje vojaštva, napovedovanje vojn,
- ustanavljanje sodišč, ki so podrejena vrhovnemu sodišču,
- ustanavljanje poštних uradov,
- pripravljanje zakonodaje, ki ureja njena pooblastila.

Tako zvezna kot državne vlade pa lahko (Ferfila, 1997: 233-235):

- obdavčujejo ter posojajo denar,
- ustanavljajo sodišča,
- oblikujejo in uveljavljajo zakonodajo,
- dajejo posebne pravice bankam in korporacijam,
- trošijo denar za blagostanje,
- odvzemajo zasebno lastnino za javne namene za plačilo odškodnine.

V pristojnosti državne vlade pa je (Ferfila, 1997: 233-235):

- ustanavljanje lokalnih vlad,
- urejanje trgovine znotraj države,
- vodenje volitev,
- ratificiranje amandmajev k zvezni ustavi,

- sprejemanje ukrepov za javno varnost, moralo in zdravstvo.

Ferfila (1997: 233-235) ugotavlja, da se je čez stoletja ameriški federalizem postopoma preimenoval iz dualnega oziroma dvojnega federalizma v kooperativni federalizem. V dvojnem federalizmu sta tako zvezna kot državna vlada vrhovni na svojih področjih, kakor so bila med njimi ustavno porazdeljena. Pri kooperativnem federalizmu so pooblastila deljena, delijo pa se lahko tudi stroški in administracija.

Brezovšek (1994: 150) navaja, da je vrhovno sodišče ZDA v praksi uveljavilo zamisel dvojnega federalizma in je hkrati z drugimi federalnimi sodišči poskušalo določiti jasne meje posameznih pristojnosti. Tako je vsaka vlada na svojem področju suverena, med njimi pa obstaja nepogrešljiva enakost. Nobena torej ne more prevladovati, niti se ne sme vmešavati v področje druge. Z ravnotežjem, ki se tako vzpostavlja, naj bi bilo mogoče doseči učinkovitost in širino perspektive, ki je značilna za centralno vlado, hkrati s fleksibilnostjo, ki omogoča avtonomijo delov. V primeru poseganja ene oblasti na področje druge, se ta lahko obrne na sodišče, ki opredeli ustrezne meje pooblastil v konkretnem primeru.

Brezovšek (1994: 226) prav tako trdi, da glavna dinamika ameriškega federalizma ni evolucija od dvojnega h kooperativnemu federalizmu, ampak zmaga centralizacije nad decentralizacijo. Ameriška ustava vsebuje globoka neskladja v temeljni razdelitvi pristojnosti, zato je vrhovno sodišče dejansko postalo najpomembnejša avtoriteta pri razsojanju in oblikovanju meja med institucijami oblasti. Za vrhovno sodišče je značilno, da se je ponavadi opredelilo za interese centralne oblasti. Bednar, Eskridge in Ferejohn (1999) pa trdijo, da se ameriška federalna ureditev zdi, v primerjavi s kanadsko, kjer so federalizem razrahljali poskusi regionalne avtonomije, relativno stabilna.

3. 1. 2. Kanadska federalna ureditev

Kanadska federacija je edinstvena v smislu svojega nastanka leta 1867, ki je vseboval delno združitev prej ločenih kolonij in razdelitev ene od njih – Kanadske pokrajine (*Province of Canada*) na dva dela: Québec in Ontario: iz treh britanskih kolonij je bila oblikovana federacija s štirimi pokrajinami. To jedro se je kmalu preko ozemeljskih nakupov razširilo in štiri leta po nastanku se je kanadska federacija razprostirala od Atlantika na vzhodu do Pacifika na zahodu in do Arktike na severu (Leslie, 1997).

Leslie (1997) navaja, da je bil sporazum o nastanku kanadske federacije sprva zamišljen kot jasna razmejitev med pristojnostmi zvezne in pokrajinske vlade: zakonodajne pristojnosti so bile v večini ekskluzivno podeljene eni ali drugi ravni. Zvezna stran je prevzela nadzor nad obrambo, kazenskim pravom, regulacijo menjave in trgovine, delovanjem finančnega sistema, nadzorom nacionalnega gospodarstva in nad državljanstvom. Zvezna vlada je dobila tudi neomejen nadzor nad obdavčevanjem.

Na drugi strani so bile pokrajine omejene z obsegom ekskluzivnih pristojnosti zvezne vlade, zato so dobile nadzor nad zadevami kulturnega in družbenega pomena v okviru njihovih meja, ohranile so nadzor nad javnimi površinami in naravnimi viri, dobile so splošno pravico izdajanja dovoljenj, razen tistih, ki so bila v ekskluzivni pristojnosti zvezne vlade, kot so na primer patentna dovoljenja, avtorske pravice, bančno poslovanje, medpokrajinski transporti. Samo v primeru kmetijstva in priseljevanja so bile zakonodajne pristojnosti dodeljene parlamentu in pokrajinskim zakonodajalcem, v obeh primerih s prevlado zveznih zakonov nad pokrajinskimi (Leslie, 1997).

Obe vladni ravni sta povečali svoje aktivnosti, s čimer sta povzročili prekrivanja zveznih in pokrajinskih vlog in s tem podvojitve in spore. Čeprav naj bi bila meja med zveznimi in pokrajinskimi pristojnostmi jasno določena, se je pokazalo, da obstaja veliko področij na katerih obstajata dva zakonodajalca: tako zvezni kot pokrajinski parlament (Leslie, 1997). Slednje postavlja pod vprašaj učinkovitost delovanja kanadskega federalizma.

Kanada ima temeljne značilnosti, ki so ponavadi pripisane federacijam (Watts, 1995: 228):

- dve ravni vlade; nacionalno in regionalno,
- formalno distribucijo zakonodajne in izvršne oblasti ter virov prihodka med obe ravni oblasti,
- pisano in vrhovno ustavo, ki določa pristojnosti obeh ravni vlade in se je ne da dopolniti s strani samo ene vladne ravni,
- razsodnika v obliki vrhovnega sodišča, ki odloča o sporih glede ustavnosti oblasti posamezne vlade in tolmači ustavo,
- procese in institucije, ki omogočajo medvladno interakcijo,
- predstavniške institucije ter institucije za uveljavljanje interesov manjšin in regionalnih skupin pri oblikovanju zvezne politike.

Za primerjavo z ameriškim sistemom funkcionalne federalne administracije, ki preseka meje teritorialnih pristojnosti, Brezovšek (1994: 229) navaja kanadski federalizem, za katerega je značilno, da je ohranil mnogo višjo stopnjo teritorialne uprave, kar krepi ustavno razdelitev funkcij. Končni rezultat tega je postal znan kot dokaj edinstveni sistem zvezno-pokrajinske diplomacije, ki je po svoji naravi precej konfliktna.

Kanada je sestavljena iz desetih pokrajin. To pomeni, da je relativna teža vsake pokrajine znotraj kanadske federacije veliko večja, tako v odnosu do drugih provinc kot v odnosu do nacionalne vlade, kot je to v drugih federacijah, npr.: v ZDA s petdesetimi zveznimi državami in v Švici s šestindvajsetimi kantoni (Watts, 1995: 244-245).

Federalizem je v primeru Kanade pomagal izpostaviti in okrepiti tudi kulturno in politično posebnost Québeca, vendar pa je vprašanje, če bo pomagal tudi pri ohranitvi kanadske enotnosti (Brezovšek, 1994: 252-253). Vprašanje Québeca je zanimivo z vidika uspeha federalnih sistemov, o njem pa bo govora tudi v zadnjem poglavju, ki zadeva vprašanje identitete.

3. 1. 3. Federalna ureditev Mehike

Čeprav formalno federacija, je Mehika do nedavna delovala kot centralizirana država. Zvezna vlada je imela nadzor nad vsemi pomembnimi ekonomskimi, političnimi in pravnimi dejavnostmi. Ta centralizacijski proces, ki ga je povzročil enostrankarski politični režim in odsotnost učinkovite demokratične ureditve, je podredil zvezne države na sekundarni položaj v smislu njihovega vpliva na nacionalno politiko. Razlog za to gre iskati v pomanjkanju institucionalnih in upravnih zmogljivosti, ki jo je spodjedla ekonomska in politična centralizacija. Guvernerji zveznih držav so igrali vodilne vloge kot politični upravniki zveznih oblasti, namesto da bi bili avtonomni akterji v korist njihove zvezne države. Ta proces je prispeval k raznim družbenim in ekonomskim neenakostim, povzročil pa je tudi interregionalne strukturne neenakosti (Zinser in Cullen, 1997).

Centralizacijski proces je tako uvrstil Mehiko med avtokratske federacije, ki pa so teoretične in empirične anomalije. Z vidika uspeha federacij so avtokratske federacije nestabilne in neuravnotežene.

3. 2. NAFTA

Septembra 1993 so ZDA, Kanada in Mehika podpisale sporazum o prosti trgovini (NAFTA - *North American Free Trade Agreement*), ki je stopil v veljavo 1. januarja 1994. Nafta bo postopno odpravila trgovinske omejitve, uvozne kvote in zmanjšala omejitve čezmejnih investicij (Salvatore, 1999: 312-313).

Leslie (1997) ugotavlja, da Nafta ni supranacionalna politična tvorba z močjo političnega odločanja o vprašanih trgovinske menjave. Nafta nima oblasti, ki bi prinašala odločitve, čeprav bi to lahko bile ZDA v neformalnem smislu. Pomembno je vedeti, da je Nafta nastala na podlagi zahtev Kanade in Mehike, da bi si ti dve državi zagotovili dostop do ogromnega ameriškega trga, zato so ZDA postavile pogoje pod katerimi so bile pripravljene ponuditi omejen dostop do njihovega trga. Načela v Nafti so izpogajana pravila med vsemi državami podpisnicami, čeprav so imele ZDA pri tem dominantno vlogo. Iz tega je moč sklepati, da gre za asimetrični sporazum, ki je kot takšen zaživel tudi v praksi.

O'Brien (1995: 716-717) trdi, da suverenost ni zbrana (*pooled*) v Nafti. Že pri pogajanjih o prostotrgovinskem sporazumu med Kanado in ZDA, ki velja za predhodnika Nafta so bili pogajalci odločeni, da ne bodo pristali na takšno institucionalno strukturo, ki bi omejevala suverenost ameriškega Kongresa. Največ, na kar so pristale ZDA, je bil sistem dvonacionalne presoje, ki pa je bil omejen na nadzor nad pravilno uporabo domačih zakonov obeh držav. Nafta je prostotrgovinski sporazum med državami članicami, ki se ne ukvarja z negativnimi posledicami liberalizacijskega procesa. Na severnoameriškem kontinentu ne obstaja vizija o prihodnji politični uniji.

Leslie (1997) navaja, da so si ZDA v Nafti zagotovile dominanten položaj. Učinki Nafta na druge države članice so lahko fragmentacijski ali pa unifikacijski in ojačevalni. Na eni strani lahko Nafta povzroči skupno delovanje zvezne vlade in pokrajini z namenom ojačitve nadzora gospodarstva, lahko pa deluje v kontinentalnem smislu, kjer trg prevzame glavno vlogo in potisne vlado v ozadje. Nafta pa lahko sčasoma tudi prenese politični nadzor nad kanadskim gospodarstvom na ZDA. Pristop Mehike k Nafti je povzročil spremembe tudi v njeni notranji ureditvi. Pospešil je potrebo po novem institucionalnem okviru, ki bi omogočil subnacionalnim entitetam, da se soočijo z izzivi in izkoristijo priložnosti, ki jih ponuja takšen regionalni trgovinski sporazum.

Mehika si tudi želi relativno prost pretok ljudi čez mejo kot vzporednico k prostemu pretoku kapitala in blaga v okviru Nafta. Na drugi strani pa ZDA zagovarjajo ohranitev zaprte in nadzorovane meje (Hakim, 2001: 59).

Države članice Nafta so podpisale Sporazum o skupnem nadzoru meje, ki je vzpostavil nove mehanizme za urejanje čezmejnega pretoka blaga in oseb, kot npr.: uporaba skupnih mejnih prehodov, novih tehnologij za odkrivanje prepovedanih drog in za nadzor potnikov na daljavo. Na ontarijsko-newyorški meji je bil uveden tudi poskusni program za avtomatski nadzor tovornega prometa v okviru Nafta (Harris, 2001).

Da integracija ni omejena zgolj na prostotrgovinski sporazum in uvajanje mehanizmov, ki so z njim povezani, ugotavljata tudi Koring in Leblanc (2002: A1). Integracijo je moč zaslediti tudi na drugih področjih. Vojaške elite v Ottawi podpirajo ameriški načrt za kontinentalno obrambno strukturo v vojni proti terorizmu. S tem bi se kanadska vojska pridružila ameriškemu poveljstvu s sedežem v Koloradu. Viri v Ottawi pravijo, da Washington razume kanadske pomisleke o obsegu tega poveljstva, ki bi lahko omejilo kanadsko suverenost.

Po drugi strani pa je v formalnopravnem pogledu prav v ZDA zveznim državam onemogočeno vsakršno sklepanje pogodb, sporazumov in dogovorov, ki se tudi po tem razlikujejo od kanadskih provinc, kjer je pooblastilo za sklepanje pogodb polno. Weiler (2002: 187) navaja, da lahko zvezna država sklene dogovor z drugo zvezno ali tujo državo samo s soglasjem Kongresa, pogodb pa sploh ni treba inkorporirati v domače pravo, saj jih ustava proglašča za najvišji zakon v državi in tako zvezne države zavezuje k spoštovanju.

S tega stališča bi bilo mogoče sklepati, da se bo sektorska integracija na severnoameriškem kontinentu nadaljevala le, če bodo zato zainteresirane tudi Združene države Amerike, ki pa zaenkrat bolj intenzivnemu povezovanju in sodelovanju ameriških zveznih držav s kanadskimi provincami niso naklonjene. Omenjeni primer tudi dokazuje, da sodobni trendi ne nakazujejo samo nadaljevanja ekonomske integracije na severnoameriških tleh, ampak tudi druge oblike sodelovanja, ki presegajo okvire klasičnega mednarodnega sodelovanja. Globalizacija, prostotrgovinski sporazumi in vedno bolj aktualen boj proti terorizmu lahko povzročijo neformalno integracijo severnoameriškega kontinenta tudi v političnem smislu.

3. 3. DOLARIZACIJA ALI NAMU?

Kanadsko gospodarstvo je tesno povezano z ameriškim preko menjave, investicij, migracij in kulturnih afinitet. Tako bi bila do neke mere uporaba ameriškega dolarja v Kanadi razumljiva. V povezavi z uvedbo evra se je v Kanadi pojavila tudi debata o zamenjavi kanadskega dolarja ter mehiškega pesa s severnoameriškim dolarjem (Weintraub in Sands, 2002). Slednje verjetno ne bi ustrezalo Američanom, ki so zadovoljni z dolarjem, ki ga imajo.

V nasprotju z Evropsko unijo ima Severna Amerika eno veliko, eno srednjo in eno razvijajočo se ekonomijo. Če v Severni Ameriki pride do monetarne unije, bo slednja tako ali drugače temeljila na ameriškem dolarju. Weintraub in Sands (2002) navajata, da je edina realistična opcija za Kanado, če želi opustiti svojo valuto, da uvede ameriški dolar kot zakonito plačilno sredstvo, s čimer pa mora računati na to, da ne bo imela posebne besede pri oblikovanju monetarne politike.

Frankel in Rose sta preučila povečanje prihodkov, ki bi jo povzročila uvedba ameriškega dolarja v Kanadi. Dobila sta zanimive rezultate: uvedba ameriškega dolarja bi povečala menjavo v Kanadi za 184% BDP-ja, in BDP za 81%. Za primerjavo, če bi se Kanada odločila za uvedbo evra, bi ta odstotka znašala 36% in 3% (Harris, 2001).

Čeprav Severnoameriške monetarne unije (*North American Monetary Union - NAMU*) še ni na vidiku, vseeno obstaja nujnost postavitve tega vprašanja na dnevni red severnoameriške politike. Sodobni trendi in razvoj Nafta se pomikajo v smeri »dolarizacije«, tj. uporabe ameriškega dolarja kot nacionalne valute. Če privzamemo, da postaja denar supranacionalna javna dobrina, lahko iz tega sklepamo, da bo v prihodnosti prišlo do neke oblike severnoameriške valutne integracije. V tem primeru je dolarizacija podrejena NAMU. V kanadskem primeru bi to pomenilo opustitev kanadskega dolarja in uporabo ameriškega. Poleg tega bi slednje pomenilo opustitev domačega monetarnega in finančnega okvira vključno s kanadsko centralno banko. Severnoameriški dolar bi bil ekvivalent evra. Kanada, Mehika in ZDA bi, ko bi se načelno dogovorile o uvedbi NAMU, vstopile v mehanizem menjalnih razmerij (*Exchange Rate Mechanism - ERM*), ki bi postavil njihove valute na pot konvergenčnosti za vstop v NAMU (Courchene in Harris, 2000). Govorimo seveda o politični dolarizaciji, o zavestni opustitvi kanadskega dolarja in nadomestni uvedbi ameriškega, kajti

če bi govorili zgolj o tržni dolarizaciji, potem je treba poudariti, da je slednja v Severni Ameriki že postala realnost.

Uvedba skupne severnoameriške valute bi v kanadskem in mehiškem primeru pomenila članstvo centralnih bank obeh držav s pravico glasovanja v Severnoameriški centralni banki z dvanajstimi obstoječimi ameriškimi zveznimi bankami, kar pa je relativno majhna pravica (Courchene in Harris, 2000). Potreben bi bil dogovor o samo enem glasu za vseh dvanajst ameriških zveznih bank, na kar pa ZDA najverjetneje ne bi pristale. NAMU bi omogočila ohranitev kanadskih in mehiških domačih finančnih institucij.

Pearlstein (2000) se sprašuje, ali bo Kanada čez petindvajset let sploh še država ali pa bo postala del Združenih držav Amerike? Meja med državama hitro izginja v ekonomskem, kulturnem, družbenem, demografskem in političnem smislu. Kanada postaja vedno bolj podobna južni sosedu, kanadski politiki pa kljub temu niso pripravljeni na ekonomsko ali politično unijo z ZDA.

Razen posameznih poskusov sektorske integracije na severnoameriškem kontinentu ni mogoče govoriti o širši politični integraciji, verjetno tudi zaradi tega, ker ZDA za to (še) ne vidijo potrebe. Federalizem v smislu severnoameriške politične integracije in nastanka Severnoameriške unije je tako manj razvit kot v evropskem kontekstu, vendar pa so federalni sistemi posameznih držav tega kontinenta bolj razviti in bi lahko služili za vzor federalnemu razvoju Evropske unije, ki je zaenkrat nekje na sredini. Pri preučevanju slednjega predstavlja predvsem Kanada, ki daje svojim provincam polno pooblastilo za sklepanje pogodb, zanimivo izjemo.

4. POLITIČNA INTEGRACIJA NA EVROPSKIH TLEH

4. 1. PERSPEKTIVE V KONCEPTUALIZACIJI EVROPSKE UNIJE

Pred nekaj leti je nekdanji francoski predsednik Giscard d'Estaing obudil spomin na dve evropski perspektivi: prvo, ki zagovarja konfederalni pristop in ima podporo Velike Britanije in skandinavskih držav ter drugo, ki vodi v bolj integrirano Evropo in je sredstvo za dovršitev oblikovanja politične skupnosti. Nemški kancler Schröder je izbral drugo perspektivo, saj meni, da lahko Evropska unija obstaja le, če je hkrati zelo demokratična, transparentna in politično ambiciozna. Ne glede na prihodnjo politično podobo je EU najverjetneje edino sredstvo za ohranitev identitete in različnosti držav članic na dolgi rok, saj bi jih drugače pometla globalizacija (Meyer, 2001: 2).

Kaj je Evropska unija danes? EU je težko postaviti v točno določeno kategorijo. V svoji sedANJI obliki predstavlja »poskus iskanja politične oblike za globaliziran svet« (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 132). Mnenje večine je, da je EU nekaj več kot konfederacija in več kot samo zveza držav, saj neposredno zadeva posameznike ter njihove pravice in jim nudi državljanstvo podobno nacionalnemu. Kljub temu Evropska unija še ni federalna država, ker ne temelji na lastni suverenosti, ampak prejema nekaj specifične suverene moči od držav članic. Za EU je značilen paradoks izvrševanja suverenih pravic brez posedovanja lastne suverenosti. Zato je EU danes nekje vmes med staro Evropsko gospodarsko skupnostjo in novo Evropsko federacijo (Giordano, 1995).

Evropsko unijo je težko konceptualizirati, saj predstavlja fenomen brez precedensa. Izhod iz tega lahko iščemo v primerjavi EU z ZDA ali s federalno ureditvijo Nemčije. Odgovor na to vprašanje pa je potrebno iskati tudi v usodi nacionalne države. Ni pa dobro sklepati, da nacionalne vlade ne bodo več pomembne, da bodo države prenehale obstajati in da ne bodo več glavni akterji v evropski in svetovni politiki tudi v prihodnje. Dokler ne bo formalne federalne države v Evropi, bodo vlade v državah članicah in njihovi parlamenti še vedno pomembni pri sklepanju in potrjevanju pogodb (Wind, 2001: 19-20). Ker so bile Evropske skupnosti ustanovljene s pogodbo, EU pa zaenkrat še nima formalne ustave, obstaja veliko teoretikov mednarodnih odnosov, ki pravijo, da je EU klasična mednarodna organizacija (Wind, 2001: 26). Slednji argument, s sprejemanjem evropske ustave, že izgublja svoj pomen.

Po drugi strani pa obstaja tudi veliko tistih, ki menijo nasprotno. Nugent (1999: 495) trdi, da je Evropska unija manj kot država, ampak veliko več kot zgolj medvladna organizacija.

Nugent (1999: 493-494) ugotavlja, da so značilnosti države, kot so npr.: teritorialnost, suverenost, legitimnost in monopol na vladanje, prisotne tudi pri EU, ampak so vse, razen teritorialnosti, prisotne le v delnem in omejenem smislu. EU sicer ima nekaj suverenosti, ki izhaja iz prevlade prava Skupnosti nad nacionalnim in zadeva celotno populacijo EU. Ima tudi nekaj legitimnosti, čeprav je notranja oblast ozka, zunanja pa šibka. Glede monopola EU na vladanje pa velja, da ima monopol le na nekaj področjih in še tam je dokaj odvisen od implementacije v državah članicah. Poleg omenjenih šibkosti je za EU značilno tudi dokaj omejeno pojmovanje državljanstva, ima pa tudi relativno omejene finančne vire.

Tako je Evropska unija še daleč od države v tradicionalnem razumevanju te besede, je pa koncept države še vedno v pomoč pri razumevanju EU iz dveh razlogov (Nugent, 1999: 493-494):

- EU že ima nekaj tradicionalnih značilnosti države in nadaljnja integracija bo te značilnosti samo še okrepila,
- tradicionalno razumevanje državnosti v sodobni realnosti pojenja, predvsem zaradi pritiskov mednarodne soodvisnosti.

Podobno kot Wind tudi Nugent (1999: 493-494) poudarja upad tradicionalnega razumevanja nacionalne države v sodobni realnosti. Četudi nobena moderna država ne more več trditi, da je popolnoma *de facto* suverena, pa države članice EU ne morejo niti trditi, da so popolnoma suverene v *de jure* smislu.

Weiler (2002: 368-369) kritizira pogled, da naj bi bila Evropa kot država oblikovana po vzoru evropske nacionalne države. Pravi, da je meja med evropskim »mi« in neevropskim »oni« precej globoka in je ni treba še poglobljati, kar bi bila posledica ustanovitve evropske države.

Evropska unija (še) ni država v tradicionalnem razumevanju te besede, kljub temu pa predstavlja fenomen, ki ga bo v prihodnje potrebno na novo konceptualizirati v primeru, da se končna politična ureditev Evropske unije ustali na ravni konfederacije s posameznimi elementi federacije. Je pa še prezgodaj trditi, da se bo slednje tudi zares zgodilo, saj lahko EU preseneti in se v prihodnosti preobrazi v Evropsko federacijo.

4. 2. OD EKONOMSKE K POLITIČNI INTEGRACIJI

4. 2. 1. Notranji trg in štiri svoboščine kot osnova

Notranji trg obsega območje vseh držav članic Evropske unije, na katerem veljajo štiri svoboščine – prost pretok blaga, oseb, kapitala in storitev. Širši pojem je skupni trg, ki poleg pravil notranjega trga vključuje tudi izvajanje vseh skupnih politik EU (npr.: kmetijska, regionalna, zaposlovalna...). Štiri svoboščine so temelj evropskega povezovanja, saj na eni strani krepijo povezanost med državami članicami, na drugi strani pa prinašajo realne prednosti, ki jih imajo državljani in podjetja od članstva v EU (Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, 2002a).

Omenjene štiri svoboščine izvirajo iz ekonomske integracije na evropskem kontinentu. Kljub temu pa nekatere od teh na moč spominjajo na tradicionalno nacionalno državo in nakazujejo možnost nadaljnje politične integracije. Tu še posebej izstopa načelo prostega oziroma svobodnega pretoka oseb za državljane EU znotraj Unije, imigracijska politika do državljanov nečlanic pa se vse bolj usklajuje. Načelo prostega pretoka oseb vključuje pravice državljanov EU glede zaposlovanja (državljan EU se lahko brez delovnega dovoljenja zaposli v vsaki državi EU, vsak ima tudi pravico iskati zaposlitev v katerikoli državi EU, vsaka diskriminacija na osnovi državljanstva glede pogojev zaposlitve in ugodnosti pri zaposlovanju je prepovedana) in bivanja (vsak zaposleni ima pravico bivanja v državi gostiteljici in ne potrebuje posebnega dovoljenja) (ZMAR, 2000: 52).

4. 2. 2. Oblikovanje končne politične podobe EU – »*finalité politique*«

Nemški zunanji minister Fischer je, da bi odprl debato o prihodnji končni politični podobi evropske ureditve (*finalité politique*), v svojem govoru na Humboldtovi univerzi v Berlinu 12. maja 2000 opisal Evropsko unijo kot »Evropsko federacijo«. S svojim govorom je izzval vročo debato glede organizacije in delitve suverenih pravic med različne ravni oblasti znotraj Evropske unije (Boerzel in Hosli, 2002).

Schneider (2003) trdi, da vsak politik, ki daje velik poudarek ideji Evropske federacije, s tem postavlja pod vprašaj državnost članic EU. Vsakršna globlja integracija od »konfederacije-plus« (*Staatenverbund*) bi Evropsko unijo preobrazila v državo, države članice pa spremenila

v podrejene enote, pokrajine, kar bi bilo slabo, saj transformacija Evropske unije v državo predpostavlja »evropsko nacijo«, ki zaenkrat še ne obstaja. Zamisel o »Združenih državah Evrope« ni realna.

Obstajajo zagovorniki federalno oblikovane Unije, ki vidijo rešitev v »novem modelu federacije«, kot sta npr. »federalna unija držav in državljanov« ali »federacija držav« z multidimenzionalno strukturo legitimnosti. Mnogi zagovorniki tovrstnih inovativnih federalnih struktur poudarjajo njihovo dolgoročno veljavnost, saj bi bile s tem ohranjene posamezne nacionalne družbe. Po njihovem mnenju federalni sistem po vzoru držav z institutom državljanstva ni zaželen v združeni Evropi. Preostali vidijo »federacijo držav« kot začasno rešitev in zagovarjajo dolgoročno ureditev po nemškem vzoru (Schneider, 2003).

Obstajajo pa tudi zagovorniki federalne države v popolnem smislu. Jürgen Habermas je razvil ta koncept, saj je menil, da so posamezne evropske države prešibke, da bi zaščitile skupno družbeno dobro pred dinamiko globalizacije. Samo federalna država lahko prevzame odgovornost za družbeno-etično in politično ravnotežje med revnimi in bogatimi regijami, za boj z družbenimi delitvami. Za podporo določeni politiki je potrebna interregionalna in transnacionalna podpora ter solidarnost državljanov, kar je bilo do sedaj najboljše izpeljano na osnovi nacionalne kolektivne identitete (Schneider, 2003). Iz tega je moč sklepati, da trend razvoja Evropske unije v smeri federacije obstaja in predstavlja realno možnost za končno politično podobo EU.

4. 2. 3. Trend razvoja Evropske unije v smeri federacije

Evropsko unijo je mogoče opisati kot sistem večstopenjske vlade. V EU so suverene pravice deljene med supranacionalne, nacionalne in subnacionalne institucije.

Četudi nima monopola nad prisilo, ima EU suverene pravice na večih področjih politike, od ekskluzivne oblasti nad Evropsko ekonomsko in monetarno unijo (EMU), do regulatornih kompetenc v industrijskem, trgovinskem, transportnem, energijskem, okoljevarstvenem sektorju in na področju varstva potrošnikov. EU regulative prodirajo v središče tradicionalnih pristojnosti države, vključno z notranjo varnostjo v okviru Schengenskega sporazuma in Europolu ter do neke mere tudi zunanjo in varnostno politiko (Boerzel in Hosli, 2002).

Schengenski sporazum omogoča ljudem lažje in hitrejše prečkanje meja. Z uveljavitvijo dogovora je bil ukinjen mejni nadzor na notranjih mejah schengenskega območja, za prestop zunanje meje pa veljajo skupna pravila. Tako se lahko ljudje, ko vstopijo na schengensko območje, oziroma če tam živijo, prosto gibljejo po vseh državah podpisnicah, ne glede na to, od kod prihajajo (Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, 2002b). Z Amsterdamsko pogodbo so se države članice odločile za vključitev schengenske zakonodaje v okvir EU. Schengenski pravni red je del evropskega in velja po vsej EU razen na območju Velike Britanije in Irske, ki sta zahtevali izjemo, ki pa je najverjetneje začasnega značaja. Zanimiv je tudi tovrstni sektorski spill-over učinek na državi, ki sta del schengenskega režima, pa nista članici EU: Islandija in Norveška.

Nadalje Boerzel in Hosli (2002) ugotavljata, da na večini področij pravo Skupnosti ne samo prevladuje nad nacionalnim, ampak ima tudi »neposredni učinek«, kar daje možnost državljanom, da izvajajo nadzor nad svojimi državami v primeru, da so kršene pravice, ki jih zagotavlja pravo Skupnosti. V tem pogledu je pomembno, da imajo regulative neposredni učinek, medtem ko morajo biti direktive prej prenesene v nacionalno pravo držav članic. Tovrstne »implementacijske« naloge kažejo na to, da so za EU značilni elementi kooperativnega federalizma.

Za Evropsko unijo so že zdaj značilne številne lastnosti federacije (Boerzel in Hosli, 2002):

- sistem vladanja v EU temelji na najmanj dveh ravneh vlade, vsaka ima pravico do obstoja in ima neposredni učinek na njene državljane,
- evropske pogodbe se nanašajo na ti dve ravni, čeprav tudi subnacionalna raven pridobiva na pomenu,
- obstajajo določila za »skupno vlado« na področjih, kjer se nadzor EU in držav članic pokriva,
- pravo Skupnosti prevladuje nad nacionalnim pravom,
- evropska zakonodaja je v vedno večji meri narejena na podlagi skupinskih odločitev, ki deloma obvezujejo države, da sprejemajo odločitve kljub svojim prioriteta,
- sestava in procedure EU institucij ne temeljijo zgolj na načelih večinskega zastopanja, ampak zagotavljajo predstavitev »manjšinskih« pogledov, saj so manjše države EU celo preveč zastopane v Evropskem parlamentu in Svetu EU,
- evropskih pogodb ni mogoče enostransko dopolniti z zgolj ene ravni vlade,

- Sodišče Evropskih skupnosti (ECJ) ima vlogo razsodnika v konfliktih med evropskimi institucijami in državami članicami EU, tako kot je to med državljani in njihovimi nacionalnimi vladami,
- od leta 1979 pa ima EU tudi neposredno izvoljen parlament.

Tudi Nugent (1999: 496-497) trdi, da ima, glede na federalni model, EU že danes določene federalne značilnosti:

- oblast je deljena med centralne institucije (Komisija, Svet, Parlament, itd.) in regionalne institucije (oblast v državah članicah),
- omenjena delitev je zapisana v ustavnih dokumentih (pogodbah) in vrhovna sodna oblast, ki ima pristojnost razsojanja v primeru sporov glede delitve, obstaja (ECJ),
- obe ravni imata pomembne pristojnosti glede javnih politik, centralni oblasti pa posebej pripada, vendar ne ekskluzivno, ekonomska sfera.

Obenem pa EU zaostaja za federalnim modelom (Nugent, 1999: 496-497):

- četudi je oblast deljena med centralno in regionalno raven, ostajajo nekatere pristojnosti med obema ravnema, nekatere od teh so močno odvisne od regionalnega izvrševanja,
- politično ravnotežje je nagnjeno na stran držav članic, ki imajo še vedno nadzor nad procesi javnega odločanja, npr.: izobraževanje, zdravstveno in socialno varstvo in obramba so še vedno nacionalne politike, prav tako je v rokah nacionalnih držav še vedno nadzor nad finančnimi viri,
- tista področja, ki so v federalnih sistemih ponavadi v pristojnosti centralnih oblasti, so v EU v pristojnosti nacionalnih oblasti, npr.: zunanje zadeve, varnost, obramba in državljanske pravice (slednje sicer obstajajo na ravni EU ampak v omejenem smislu). Najbolj očitna izjema pa je skupna valuta, čeprav tudi v ta projekt še niso vključene vse države članice.

EU trenutno primanjkuje dva pomembna elementa federacije. Prvič, države članice EU so tiste, ki imajo ekskluzivno moč, da dopolnijo ali spremenijo pogodbe na podlagi soglasja in ratifikacije v nacionalnih parlamentih. Drugič, EU nima pravega nadzora nad »davki in porabo« (Boerzel in Hosli, 2002). Evropski uniji manjka tudi fiksna, centralna oblast, kjer bi se lahko izpostavile splošne prioritete naloge, Komisija pa ne nudi zadostnega mehanizma, v okviru katerega bi bilo moč odločati med obstoječimi možnostmi in te odločitve tudi implementirati, kljub sicer vedno večjim naporom na tem področju (Nugent, 1999: 384-387).

Nugent (1999: 385-386) trdi, da politike Evropske unije niso produkt racionalnega modela odločanja, ker niso oblikovane na način identifikacije problema, zastavitve ciljev, preučitve alternativ in sprejema najboljše alternative, ampak se oblikujejo na neurejen način, pri čemer imajo veliko vlogo politični interesi, katerih posledica so barantanje in kompromisi. Poleg tega je treba omeniti še vpliv političnih elit, ki je najbolj prisoten pri monetarni in zunanji politiki, za kateri sta značilna tajnost in zaprtost procesov odločanja. Iz tega lahko sklepamo, da Evropski uniji primanjkuje tudi zelo pomemben element demokratičnega nadzora. Tretji dokaz za neracionalnost odločanja pa je organizacijske narave, saj pravila odločanja v EU oblikujejo tudi naravo samih odločitev. Kljub temu pa se procesi oblikovanja politik v Evropski uniji ne razlikujejo dosti od nacionalnih (čeprav obstajajo pomembne razlike). Glede na mednarodne razsežnosti Evropske unije so njene politike bolj kompleksne, nekateri učinki teh politik pa šibkejši, saj je opozicija močnejša kot na nacionalni ravni. Oblikovalci politik na ravni Evropske unije so tudi manj direktno odgovorni tistim, ki jih te politike zadevajo.

Če privzamemo, da se EU razvija v federalni sistem, kjer je suverenost deljena med centralno raven in subnacionalne enote, se postavi vprašanje, kako bo organizirana razdelitev pristojnosti med različne ravni EU vlad. Distribucija političnih pristojnosti je v primeru EU bližje kooperativnemu kot pa dvojnemu federalizmu, saj EU nima avtonomne sfere pristojnosti in ne more izvajati zakonodajne funkcije brez konsenza držav članic, zastopanih v Svetu EU. Ni področja, kjer bi države članice popolnoma prenesle pristojnosti na raven EU do te mere, da bi ukinile njihovo neposredno sodelovanje v procesu odločanja. Velika večina zakodajnih pristojnosti EU je trenutno *de facto* skupnih. Distribucijska oblast EU in držav članic je bolj funkcionalna kot sektorska in na področju izvrševanja politik je Evropska unija odvisna od držav članic in od njihove implementacije politik (Boerzel in Hosli, 2002).

Te značilnosti EU nakazujejo, da čeprav Evropska unija ni v popolnosti enaka klasičnemu federalnemu sistemu, pa tudi ni tako zelo daleč od njega, kot se zdi. Zaradi tega bi se morda veljalo strinjati s tem, kar pravi Warleigh (1998), ki trdi, da je najboljša oznaka za Evropsko unijo konfederacija (Nugent, 1999: 496-497). Tudi Boerzel in Hosli (2002) ugotavljata, da je trenutno najboljša oznaka za EU konfederacija, kljub temu pa Evropska unija morda res postaja vedno bolj podobna federaciji. Da pa bo lahko delovala pravilno, mora imeti legitimne in demokratične institucije. Irski referendum, ki je zavrnil sporazum iz Nice je pokazal, da državljani EU niso več pripravljeni sprejemati političnih odločitev, ki so jih njihove vlade izpogajale za zaprtimi vrati. Pri razvoju Unije morajo svojo besedo dobiti tudi njihovi državljani.

4. 2. 4. Konstitucionalno oblikovanje Evropske unije

EU ni le vzrok za upadanje moči nacionalne države, ampak tudi odgovor na to upadanje moči. Smisel Evropske unije je želja držav članic nad povečanjem njihovega nadzora, vpliva in moči na mednarodni ravni v hitro se spreminjajočem svetu. Čeprav imajo nekatere države pomisleke, druge pa temeljite kritike posameznih aspektov EU, pa je vsaka presodila, da članstvo izboljša njene možnosti za doseganje določenih ciljev (Nugent, 1999: 505-506).

»Ne zasledujemo modela ZDA« (Prodi, 2002). Predsednik Evropske komisije ima najverjetneje prav, da Evropska unija ne zasleduje modela ZDA, to pa še ne pomeni, da v Evropski uniji ne bo nadaljnje politične integracije in morda tudi potencialne federacije. Kot pravi prejšnji odstavek, je smisel Evropske unije v povečanju nadzora oziroma *de facto* suverenosti držav članic, ki jo je moč uresničiti z močno in učinkovito organizirano politično strukturo, ki bo morda v prihodnosti po svoji obliki preseгла okvire sedanje konfederalne ureditve na evropskem prostoru.

V Evropi je moč opaziti postopen in dokaj nepričakovan vzpon konstitucionalne strukture, ki zajema državljane in države članice Skupnosti. Sodišče Evropskih skupnosti (ECJ) je v tesnem sodelovanju z državljani in nižjimi sodišči iz držav članic uspelo ustvariti pravni režim, ki se bistveno razlikuje od tradicionalnega mednarodnega prava. To se ni zgodilo čez noč in ne brez bistvenega odpora iz držav članic in njihovih najvišjih sodišč, ki so se počutila ogrožena s strani nadnacionalnega sodišča (Wind, 2001: 11). Pravni sistem, ki se je pojavil sredi 1960-ih, se je transformiral iz tradicionalnega pogodbenega prava v tistega »s strukturo in močjo«, ki je značilno za federalno državo (Wind, 2001: 12).

Pravo in pravna načela, ki jih je proizvedlo Sodišče Evropskih skupnosti (ECJ), so postala eden najpomembnejših aspektov *acquis communautaire* in so prav tako pomembna za strukturiranje odnosa moči med supranacionalno ravno in ravno države članice. Sodbe ECJ in način, na katerega so bile sprejete s strani nacionalnih sodišč, so temeljito presekali državni monopol na ustvarjanje prava na njihovem teritoriju. Slednje predstavlja izziv najpomembnejšim načelom državne suverenosti, saj na področjih, kjer je pravo Skupnosti vrhovno in ima neposredni učinek, države članice ne morejo več predstavljati najvišje oblasti nad državljani (Wind, 2001: 112).

Načelo prevlade pravi, da mora vsako nacionalno sodišče aplicirati pravo Skupnosti v celoti in zaščititi pravice posameznikov in mora v skladu s tem umakniti vsako določilo nacionalnega prava, ki je v nasprotju s pravom Skupnosti (Wind, 2001: 149). Poleg prevlade prava Skupnosti nad nacionalnim pravom je moč supranacionalne države povečana tudi v primerih večinskega odločanja, saj omogoča preglasovanje. Slednje je bil trend od 1980-ih, vse od sprejetja Enotnega evropskega akta (SEA - *Single European Act*) (Wind, 2001: 159). Moč se še povečuje s postopkom soodločanja, zapisanim v Maastrichtski in razširjenim v Amsterdamski pogodbi, s katerim je bila povečana vloga Evropskega parlamenta.

Obstaja tudi načelo implicitnih pristojnosti, ki pravi, da ima EU kompetence, brez katerih ne bi bilo mogoče uporabiti originalnih pristojnosti, ali pa te ne bi imele pomena. Čeprav je uporaba tega načela logična in nujno potrebna, pa lahko tudi vodi v povečanje originalnih pristojnosti, ki prej ni bilo predvideno (Wind, 2001: 161).

Wind (2001: 162) navaja, da je Sodišče Evropskih skupnosti postopoma razvilo lastno jurisprudenco, v katero je vključilo dve dodatni načeli: »ekskluzivnosti« in »prilastitve«. Prvo načelo je že bilo implicitno vsebovano v načelu implicitnih pristojnosti, medtem ko je načelo prilastitve razumljeno globlje kot načelo prevlade, saj se nanaša na področja, o katerih države članice ne smejo enostransko odločati, ker je, ali šele namerava biti, področje v ekskluzivni pristojnosti Skupnosti. Načelo, ki daje več pristojnosti nacionalnim državam, je načelo subsidiarnosti. Čeprav v primeru sporov glede pristojnosti med obema ravnema ponavadi zmaga EU, pa bi lahko načelo subsidiarnosti omogočilo prenos nekaterih pristojnosti nazaj na raven nacionalne države. Je pa res, da je to načelo presplošno in premalo specifično.

Poleg Sodišča Evropskih skupnosti, ki krepi moč supranacionalne ravni v primerjavi z nacionalno, lahko podobno trdimo tudi za Konvencijo, ki je pripravila predlog za reformo EU. Tu je sodelovalo veliko integracionistov – ljudi, ki so zagovarjali velik korak naprej. Integracionisti, ki jih imenujemo tudi federalisti, želijo enotno zunanjo politiko, ki bi se po teži lahko kosala z ameriško. Slednje bi lahko pomenilo uvedbo zunanjega ministra Evrope, ki bi predstavljal večinsko sprejeta izhodišča držav članic EU, čemur pa bodo nasprotovale evroskeptične države, predvsem Velika Britanija. Nekateri integracionisti se navdušujejo tudi nad zamisljivo o neposrednih volitvah predsednika Evropske komisije, drugi pa zagovarjajo celo povečanje pristojnosti Unije na področju davkov in kazenskih zadev (Rachman, 2002: 41-42).

Politična skupnost zahteva občutek skupnosti, ki je tipičen za države članice. Postavlja se vprašanje, kako lahko Unija pridobi ta občutek, saj bodo ljudje težko razumeli Evropsko unijo kot politično skupnost, kaj šele kot državo (Schneider, 2003).

Delno rešitev za ta problem morda ponuja konstitucionalizacija Evropske unije in oblikovanje njene ustave. Pri delu Konvencije je bilo veliko govora o evropski ustavi. EU naj bi bila na podlagi ustave organizirana kot zvezna država, v okviru katere bi si države članice delile pristojnosti kot v federaciji. Z oblikovanjem ustave bi Evropska unija naredila velik korak naprej k federaciji.

Osnutek za prihodnjo evropsko ustavo je razdeljen na štiri dele. V prvem delu so opredeljeni (Urad vlade za informiranje, 2003):

- cilji Unije,
- temeljne pravice ter državljanstvo Unije,
- pristojnosti Unije,
- institucije Unije (Evropski parlament, Evropski svet, Svet ministrov, Komisija, Sodišče, Računsko sodišče),
- izvajanje pristojnosti Unije,
- demokratično življenje Unije,
- finance Unije,
- Unija in njeno neposredno okolje,
- članstvo Unije.

Drugi del osnutka vsebuje Listino o temeljnih pravicah Evropske Unije (Urad vlade za informiranje, 2003):

- dostojanstvo,
- svoboščine,
- enakost,
- solidarnost,
- državljanske pravice,
- pravosodje ter
- splošne določbe o razlagi in uporabi Listine.

Tretji del govori o politikah in delovanju Unije, o nediskriminaciji in državljanstvu ter drugih notranjih politikah in ukrepih (Urad vlade za informiranje, 2003):

- notranji trg,
- ekonomska in monetarna politika,
- politike na posebnih področjih (zaposlovanje, socialna politika, ekonomska in socialna kohezija, kmetijstvo in ribištvo, okolje, varstvo potrošnikov in promet),
- območje svobode, varnosti in pravice,
- področja, kjer lahko Unija sprejme dodatne ukrepe (javno zdravstvo, kultura, industrija, izobraževanje, civilna zaščita, upravno sodelovanje),
- pridruževanje čezmorskih držav in ozemelj,
- zunanjepolitično delovanje Unije,
- finančne določbe.

Četrty del osnutka evropske ustave pa vsebuje splošne in končne določbe, poleg tega pa tudi (Urad vlade za informiranje, 2003):

- protokol o vlogi nacionalnih parlamentov v Evropski uniji,
- protokol o uporabi načel subsidiarnosti in sorazmernosti,
- protokol o zastopnosti državljanek in državljanov v Evropskem parlamentu in ponderiranju glasov v Evropskem svetu in Svetu ministrov,
- protokol o evro skupini,
- protokol, ki spreminja Euratom.

Osnutek pogodbe združuje sedanje pogodbe v enoten dokument in prinaša novosti, ki jih lahko razdelimo na tri dele (Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji, 2003b: 8):

- s pogodbo bo ukinjena tristebna struktura EU, ki bo tako postala subjekt mednarodnega prava, to pa ji bo omogočilo jasnejšo vlogo v mednarodnih odnosih, v osnutek pogodbe vključena Listina o temeljnih pravicah EU pa bo omogočila boljšo zaščito državljanov;
- izboljšanje načina delovanja (poenostavljeni zakonodajni postopki, zmanjšanje števila pravnih instrumentov, zamenjava kvalificirane večine za dvojno večino, ki jo sestavlja več kot polovica vseh držav z najmanj 60 odstotki celotnega prebivalstva Unije, reforma institucij EU, med drugim ukinitve šestmesečne rotacije predsedovanja Uniji);
- pogodba uvaja funkcijo ministra za zunanje zadeve z dvojnimi položajem; je član in podpredsednik komisije, na področju skupne zunanje in varnostne politike pa je odgovoren svetu ministrov, kar bo pripomoglo k večji vlogi EU v mednarodnih odnosih.

4. 2. 5. Prihodnost EU v Evropi regij?

Federalna Evropa bo morda podobna »Evropi regij«, kjer stroge teritorialne razmejitve bledijo in vladne ravni predstavljata evropska in regionalna. Po drugi strani pa lahko Evropa strogo razmeji pristojnosti centralnih institucij na evropski ravni s previdno oblikovanimi ustavnimi načeli, ki bi zagotovili pravice članic (Rosamond, 2000: 30).

V prihodnosti bo moč opaziti prenos suverenosti z držav na Unijo in na regije. Posledično bo država izgubila na pomenu. Slednje pa ni mogoče uresničiti brez osnovnih podobnosti in homogenosti med regijami, v ospredje bodo prišle tudi evroregije, upoštevati pa bo potrebno tudi različne jezike in kulture (Giordano, 1995).

Evroregije pa bodo uspešne le, če bodo razvojno zasnovane. Sočan (2003: 126) trdi, da razvojna zasnovanost regij temelji na sinergiji med obstoječimi potenciali ter razvojnim okoljem, ki omogoča nenehno krepitev moči lastnih potencialov, kar je osnova za vedno bolj konkurenčne projekte regije. Če hočejo manj razvite regije priti do razvojno uspešnih projektov, morajo zagotoviti vrhunske kadre, razvijati ustrezne potenciale, zagotoviti sinergijo med obstoječimi potenciali in še posebno med lastnimi sredstvi ter sredstvi države, Evropske unije in z viri iz neposrednih tujih naložb. Pri tem tudi ne gre zanemariti pomena razvojnega konsenza, ki dobiva pri upravljanju in vodenju regije vse bolj odločilno vlogo.

Za vse to pa je potrebna potrpežljivost, predvsem pa čas ter do neke mere tudi fleksibilnost. Ta je bila doslej vedno vprašanje časa in ne vsebine. Mnogi menijo, da bi lahko instrument fleksibilnosti spodjedel celoten ustroj EU, ker bo vzpodbudil »à la carte« model integracije. Manj skeptični menijo, da je fleksibilnost edini način za Unijo z več kot tridesetimi članicami. Evropskemu jedru naj bi postopno, a neizbežno sledila obrobja (Wind, 2001: 191-192). Fleksibilnost je že moč opaziti v EMU, Schengenskem sporazumu, itd.

Fleksibilnost je v svojem govoru opisal tudi nemški zunanji minister Joschka Fischer. Trdi, da bo, ko bo štela Unija sedemindvajset članic, nujno potrebna temeljna reforma evropskih institucij. S tem je mislil na to, da bo jedro Unije nadaljevalo z integracijo. Fischerjev cilj je, da EU postane federacija, ki je po njegovem edini odgovor na diversifikacijo, čeprav je težko verjeti, da je federalna ureditev EU z ustavo rešitev za omenjeni »konstrukt večih hitrosti« (Wind, 2001: 192-193).

Jönsson, Tägil in Törnqvist (2000: 22-23) ugotavljajo, da Evropska unija že vsebuje nekatere elemente, ki so nujni pri oblikovanju suverene države, kljub temu pa ji primanjkuje družbene komunikacije in identitete na supranacionalni ravni. Postavlja se vprašanje, ali je moč pričakovati vseobsežno evropsko identiteto na tako velikem področju, za katerega so značilne globoko zakoreninjene etnične in kulturne posebnosti?

4. 2. 6. Temeljne vrednote in demokratični deficit v EU

Walker (2000: 27) pravi, da sta obe plati debate o Evropski integraciji do sedaj pozabili, da koncept politike ni nekaj samo po sebi umevnega. Najbolj osnovna vprašanja so še vedno vprašanja identitete, skupnosti in legitimnosti in to je tisto, kar mora biti pregledano. Prihodnost Unije ni odvisna od usode politične integracije, ampak od usode političnega.

Evropska unija ni le politična in gospodarska povezava, pač pa je tudi unija državljanov. Že danes so državljani članic tudi državljani EU, ki ima svojo zastavo in himno. Njihove pravice zagotavlja ustanovna pogodba, varuje jih evropski varuh človekovih pravic. Evropski svet je leta 2000 sprejel tudi listino o temeljnih pravicah, ki državljanom jamči vse človekove, socialne in politične pravice. Temeljne vrednote Evropske unije so skupne vsem članicam: svoboda, demokracija, človekove pravice in pravna država. Če članice ugotovijo, da ena od njih krši te vrednote, ji lahko za nedoločen čas odvzamejo pravico do glasovanja v Evropskem svetu in Svetu EU (Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, 2003).

Biti Evropejec pomeni veliko več kot samo biti potrošnik, pomeni biti tudi državljan Evrope, ki lahko dela, se šola in celo voli v katerikoli državi članici. Evropejci imajo svoj potni list, himno (Beethovnova Oda radosti iz njegove 9. Simfonije) in zastavo (dvanajst rumenih zvezd na modri podlagi). Eden od ključnih psiholoških vplivov na dojemanje Unije v zavest njenih državljanov je uvedba enotne valute - evra, ki že povečuje konkurenčnost gospodarstva in znižuje cene potrošnih dobrin. Ukinitve mejnih kontrol na območju schengenskega sporazuma pa je že okrepila zavest med Evropejci, da si delijo skupni dom (Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, 2003).

Za zaščito posameznikov skrbi varuh človekovih pravic, ki sprejema številne pritožbe zoper institucije in organizacije Unije. Podobno sprejema peticije in pritožbe tudi Evropski

parlament, kar je pomembna vez med državljani in institucijami EU. Amsterdamska pogodba je okrepila zaščito temeljnih človekovih pravic, tako da lahko EU v postopku sankcioniranja omeji pravice države članice, ki krši temeljne človekove pravice. Tu gre predvsem za diskriminacijo na podlagi nacionalne, spolne, rasne, verske, starostne pripadnosti, spolne usmerjenosti (Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, 2003).

Vendar Uniji še manjka demokratične odgovornosti. Predvsem Evropski parlament bi moral imeti pomembnejšo vlogo, posamezniki bi morali biti skozi zveze in politične organizacije bolj povezani s političnim odločanjem ter ustanoviti pravo evropsko stranko. Vse to dokazuje, da je Evropska unija morda že realnost, evropski državljan pa je še vedno v povojih (Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, 2003). Demokratični deficit je potrebno odpraviti na način vključitve državljanov držav članic Evropske unije v središče evropskega dogajanja.

Habermas (2001) trdi, da ni razloga, da razvoj identitete ne bi mogel preseči meja nacionalne države in se sprašuje, zakaj bi omejevali »solidarnost med tujci«, kot poimenuje visoko umetno vrsto civilne solidarnosti, značilne za današnje generacije. Pravi, da se razvoj lahko nadaljuje z oblikovanjem evropske civilne družbe, javne sfere in politične kulture, skupne vsem evropskim državljanom, do česar pa lahko pride le z večjo udeležbo množičnih medijev pri vprašanjih, ki zadevajo splošno javnost in ji tako omogočijo izražanje stališč in mnenj.

Schneider (2003) trdi, da je oblikovanje »Evropske nacije« še daleč. Če bo zavest o politični pripadnosti prodrla v način razmišljanja državljanov Unije in jih bo tako motivirala za izražanje solidarnosti, ki bo preseglo okvire nacionalno omejenega razmišljanja, bo ta način razmišljanja o Evropski uniji drugačen od zavesti o kolektivni politični identiteti, ki ustreza moderni naciji. Oblikovanje kolektivne identitete na evropski ravni je v bližnji prihodnosti manj verjetna, postavlja pa se tudi vprašanje, če je sploh zaželjena.

Za razvojno okolje EU sta pomembna dva temeljna procesa: prvi zajema področja, na katerih je EU vedno bolj poenotena, zato da bi dosegla večjo kritično maso in moč, kar bo koristilo njenemu lastnemu razvoju in položaju v globalnem gospodarstvu in informacijski družbi; drugi pa zajema krepitev tehnoloških, podjetniških, zgodovinskih, kulturnih, okoljskih, nacionalnih in drugih oblik identitete držav in regij, kar prav tako krepi njihovo razvojno sposobnost (Sočan, 2003: 101). EU nujno potrebuje tudi evropskega državljana: srce in dušo.

5. IDENTITETA IN POLITIČNA UMEŠTITEV SLOVENIJE

5. 1. NACIONALNA IDENTITETA

Nacionalna identiteta je pri državljanu del osebne identitete. Na državo je posameznik posebej ponosen, njej je lojalen in zanjo se je pripravljen odrekati in celo žrtvovati svoje življenje (Simoniti, 1999: 61).

V človekovi skupinski zavezanosti je njegovo družbeno sidrišče. V tem je ustaljenost identitete, ki izhaja iz občutka pripadnosti, zagotovil varnosti in vključenosti. Brez tega ni mogoče reševati eksistenčnih vprašanj (Južnič, 1993:140).

Južnič (1993: 146) pravi, da se človek identificira tudi s prostorom. Ta identiteta je teritorialna. Ozemeljske meje določajo in uokvirjajo družbeni prostor, v katerem se odvijajo skupinski kontakti. Prostor ima izjemno veliko identifikacijsko vlogo. Iz tega je moč sklepati, da je ozemlje kritičen dejavnik v določanju skupinske identitete.

Nečak razlaga, da med zgodovinarji najdemo prepričanje, da so nacionalizem, nacionalna država in nacionalna identiteta že presegli svoj vrhunec, saj naj bi v 20. stoletju tudi nacionalne države doživele vrhunec. Pravi, da danes na pomenu pridobivajo regionalizem, združevanje in sodelovanje brez meja (Videmšek, 2001: 9). Po drugi strani pa Mastnak (1999: 32) opozarja, da bi nas bolj kot usoda slovenske kulture in identitete morala skrbeti izguba državljanske kulture in njeno nadomeščanje s provincialno v nastajajoči evropski veledržavi.

Kljub združevanju in sodelovanju brez meja, pa je država izhodišče za tisto identiteto, ki ji rečemo državljanstvo. V tej identiteti je vsebovano razmerje med posameznikom in državo. Odnos naj bi bil sicer dvosmeren: državljan ima dolžnosti do države, kot jih ima država do njega. Gre za širok spekter pravic in dolžnosti, ki pridejo posebej do izraza v situacijah, ko na nekem teritoriju živijo državljani in nedržavljeni (Južnič, 1993: 329-330).

Miller (1995: 461) ugotavlja, da je v sociološkem smislu državljanstvo institut. Ima funkcijo primarnega simbola kolektivne politične identitete, služi kot medij za identifikacijo posameznika in predstavlja fokus za njegovo lojalnost do skupnosti.

Državljanstvo tako ni le pravnoformalno izveden razločevalni znak, zapisan v potnem listu posameznika, je pa tudi to, kajti država vodi o svojih državljanih številne evidence, ki fiksirajo državljanstvo kot identiteto. To izpostavlja državljanovo temeljno včlanjenost v eno od entitet sveta z veliko natančnostjo in s pomembnimi posledicami. Država naj bi namreč svojega državljana nikoli ne izgubila z vidika, naj bi ga ščitila in varovala, še posebej, ko je zunaj meja lastne države (Južnič, 1993: 330).

Druge pomembne sestavine državne oziroma nacionalne identitete so ustava in njeno udejanjanje v vsakdanjem življenju, kolektivna predstava in posameznikov odnos do skupnosti (Simoniti, 1999: 54-55). Ko govorimo o kolektivni predstavi, ki jo ima konkretna politična skupnost o sami sebi, govorimo o »zamišljeni skupnosti«, ki povezuje med seboj ljudi, ki se sploh ne poznajo, a vendar govorijo isti jezik, plačujejo iste davke in so zanjo celo pripravljeni žrtvovati življenje (Simoniti, 1999: 56-57).

Še en pomemben del nacionalne identitete pa zadeva posameznikov odnos do njegove državne skupnosti; njegov odnos do simbolov, kot so: državni grb, himna, zastava, nacionalni prazniki, diplomatski predstavniki, državni protokol in ceremonial, spomeniki herojem, itd. Ti skupni simboli povzročajo integracijo posameznika v življenje konkretne skupnosti, saj preteklost, sedanjost in prihodnost povezujejo v logičen in neizogiben tok (etnični in nacionalni determinizem), so pozitivno in negativno mobilizatorski ter dajejo »ustavnemu patriotizmu« globljo čustveno in kulturno oporo ter krepijo osebno in kolektivno zavest, pravi Rizman (Simoniti, 1999: 60).

Simoniti (1999: 60) razlaga, da so etnični simboli lahko še ekskluzivni, nacionalni pa morajo biti predvsem inkluzivni. Združevati morajo čim večje število »nas državljanov« posebno za trenutke težkih preizkusov za državo, kot so recesija, stagnacija, kriza, agresija, državljanska vojna, itd.

Ko govorimo o časih težkih preizkusov za državo ter o težavah na sploh, velja omeniti Južničevo opozorilo, da sodobni integracijski trendi lahko pripeljejo tudi do etničnih sporov. Južnič (1993: 338) pravi, da so sodobne države v dokaj kontradiktornem stanju:

- na eni strani delujejo številne integracijske silnice, potreba po združevanju, ki je še posebno imperativna in izhaja iz dejstva, da je svet postal gospodarsko prepleten in medsebojno odvisen;

- po drugi plati pa delujejo disjunkcije, razdiralne silnice, ki vodijo v razkroj obstoječih državnih enot s poudarjanjem tiste »vsebine« države, ki sloni na globalni družbi etnične homogenosti, kar zadeva v prvi vrsti jezik, včasih religijo in pogosto kar oboje skupaj, pa še kaj dodatnega. V prvem primeru je poudarjena država s svojo nadetnično naravo, v drugem pa se vztraja prav pri etničnosti. Številne težave se kaj lahko prelijejo v etnične spore.

Vendar pa tako etnična homogenost kot sodobna država sami po sebi ne predstavljata rešitve omenjenih težav. Sočan (2003: 16-17) trdi, da brez bistveno večjega konsenza država ne bo zmogla niti konceptualnih sprememb v razvoju niti ustrežnejših razvojnih prizadevanj za večjo gospodarsko rast v daljšem obdobju niti krepitve identitete. Ozaveščenost in razvojni interes vseh socialnih partnerjev šele ustvarjata trdno osnovo za zahtevne konceptualne spremembe v inovativno družbo, za temeljito tehnološko-inovacijsko prenovo gospodarstva, boleče reforme za zmanjšanje subvencijskih transferjev in bistveno večja razvojna prizadevanja. Pri tem bosta odločilno vlogo odigrala etični zgled ter strokovna raven političnega menedžmenta.

Tudi Mastnak (1999: 30-31) pravi, da vključitev v Evropsko unijo ne sme biti sama sebi namen. Ugotavlja, da je vključitev za Slovenijo sicer najboljša med slabimi možnostmi, vendar meni, da bi Slovenija morala oblikovati lastno razvojno strategijo še pred vstopom v EU, ne pa si za strategijo zadati sam vstop. Po njegovem mnenju je nacionalni interes vezan na državo, ki je njegovo edino jamstvo, evropski povezovalni procesi pa jo postopno razgrajujejo in odpravljajo njeno suverenost, saj se z vstopom v EU države odpovedujejo samostojni zakonodaji, zunanji in varnostni politiki ter lastni monetarni politiki. Mastnak prav tako trdi, da je slovenska država nastala prepozno, da bi lahko tudi obstala.

Seveda je omenjena opozorila potrebno jemati resno predvsem pri oblikovanju evropske (nad)nacionalne identitete. Slednja bi morala potekati po »naravni« poti, vendar pa je vzpodbuda politične elite pri tem povsem dobrodošla ter celo zaželjena in nujna. Vsekakor pa so nosilci identitete državljani in bodoči evropski državljani bodo tisti, ki se bodo identificirali z morebitno evropsko nacijo, ali pa se z njo ne bodo želeli poistovetiti. Združenim državam Amerike je uspelo oblikovati ameriško identiteto, čeprav so bili priseljenci iz različnih etničnih okolij in so govorili različne jezike. To pa še ne pomeni, da je uspeh pri oblikovanju evropske identitete že vnaprej zagotovljen.

5. 2. OBLIKOVANJE IDENTITETE V SEVERNI AMERIKI

Južnič (1993: 307) trdi, da naj bi bila združevanja ali konsolidacije manjših »enot«, ozemelj, ljudstev ter prehod ali pretopitev v večje enote naraven proces. Kot v vseh človeških zadevah vsako obstoječe stanje preide v kaj drugega.

Konsolidacija manjših enot, o kateri govori Južnič, se je na severnoameriškem kontinentu realizirala do te mere, da obstaja danes v Severni Ameriki še edina svetovna velesila, ki s svojim teritorijem obsega petdeset zveznih držav od Atlantika do Pacifika. Ta proces združevanja posameznih enot, ozemelj, ljudstev je pripeljal do nastanka federacije ali bolje rečeno do nastanka ameriške nacije s skupinsko, ameriško identiteto.

Tudi v primeru Kanade lahko govorimo o podobnem procesu konsolidacije. Pri tem se postavlja vprašanje, ali se bo ta naraven proces nadaljeval tudi v prihodnje in pripeljal do nastanka severnoameriške nacije oziroma do oblikovanja severnoameriške nadsocijalne identitete v okviru morebitne severnoameriške federacije po evropskem vzoru?

5. 2. 1. Nastanek ameriške nacionalne identitete

Identiteta je v mednarodni skupnosti nujno zapletena. Lahko prevladuje etnična, lahko pa je bolj ali manj sublimirana v državni. Morda sta si v tem smislu prav kontrastni dve sosednji državi, ZDA in Kanada. Prva sicer dopušča »občutke« etničnega izvora, ki je izjemno raznolik, pa vendar prevladuje »amerikanstvo.« Druga se mora celo institucionalno preurejati glede na izrazito ločenost francosko govorečih prebivalcev, predvsem v Québecu, največji kanadski provinci (Južnič, 1993: 338).

Wallace (1994: 81-82) zagovarja tezo, da so Združene države Amerike uspele vključiti svoje državljane v politično skupnost zato, ker so bili vsi državljani novi priseljenci, ki so se odločili, da poskusijo znova, v novem svetu, deloma pa tudi zato, ker je bil za 19. in 20. stoletje značilen vzpon narodne zavesti. K temu je pripomogel nacionalni izobraževalni sistem, ki je poudarjal nacionalne vrednote in skupni jezik, svojo vlogo v poudarjanju nacionalne zgodovine so igrali tudi spomeniki, nacionalni prazniki, vojska in središče za nacionalno politiko v Washingtonu, ki je postavilo psihološke standarde za razmejitve ameriških in neameriških aktivnosti.

5. 2. 2. Oblikovanje kanadske nadnacionalne identitete

Kanadska federacija je očiten primer, kako je nadnacionalna politična skupnost poskušala ustvariti podporo z oblikovanjem nadnacionalne kanadske identitete, ki bi potisnila v drugi plan etnonacionalno identiteto francoske etnične skupine (Brezovšek, 1994: 252-253). Québeška vodilna nacionalistična stranka PQ (*Parti Québécois*) zastopa stališče, da kanadska država ni dovolj velika za dva naroda in da Québec ni dobil zadostnih garancij za kulturno zaščito in samoohranitev, poleg tega mu je bila odvzeta pravica do samoodločbe (Guglielmo, 1997: 209). Do neke mere je to sicer res, je pa potrebno poudariti, da je francoščina, ne samo v Québecu, ampak tudi drugod v Kanadi, zahvaljujoč zveznim ustavnim določbam, ki zagotavljajo dvojezičnost, pridobila na pomenu. Tako je omogočena uporaba francoščine v kateremkoli zveznem uradu v Kanadi, posameznik ima pravico do izobrazbe v francoščini, jezik pa je živ tudi v kanadskem parlamentu v Ottawi.

Glede na ustavo iz leta 1982 sta tako francoščina kot angleščina uradna jezika v Kanadi, s čimer québeška skrb glede ohranitve francoščine ni upravičena, Québec pa ima prosto pot pri izvajanju lastne politike na področju zdravstva, izobraževanja, socialne politike, strukture gospodarstva ter priseljevanja (Guglielmo, 1997: 208). Kljub temu pa lahko narodi, ki so si stoletja prizadevali, da bi postali nacije, eni izmed njih smo tudi Slovenci, izrazijo razumevanje za občutek québeške podrejenosti.

5. 2. 3. Zahodna (potrošniška) identiteta in sodobni razvoj

Kapitalizem predstavlja pomemben del zahodne identitete. Pomembna sestavina zahodne identitete je skupna praksa v proizvodnji in porabi blaga – potrošniška identiteta. Še ena značilnost zahodne identitete je širok in stalen pretok političnih, strokovnih in intelektualnih elit. Temelj transnacionalne mreže, ki jo je razvil Zahod, je profesionalna in neprofesionalna specializacija. Poceni prevoz in telekomunikacije vzpodbujajo vse vrste tehnoloških, medicinskih, znanstvenih, športnih, umetniških in drugih nadnacionalnih povezav znotraj Zahoda. Kultura konferenc, simpozijev, kongresov prispeva k ustvarjanju enotnejše zahodne identitete. Tudi izobraževanje postaja nadnacionalno in transnacionalno (Simoniti, 1999: 67-69). Sodobni razvoj v razvitem svetu pa vedno bolj temelji na: konsenzu socialnih partnerjev, razvojni identiteti, zaposljivosti prebivalstva, razvojni sposobnosti države, socialni koheziji, ustvarjanju profita in doseganju konkurenčnosti na račun vrhunskosti (Sočan, 2003: 112).

5. 3. NASTAJANJE EVROPSKE (NAD)NACIONALNE IDENTITETE

Za vse države, nastale po padcu komunizma, velja, da bodo morale nacionalno identiteto nadgraditi z nadnacionalno (Simoniti, 1999: 54-55). V evropskem kontekstu bodo omenjene države svojo nacionalno identiteto morale nadgraditi z evropsko ter zahodno, ki bo sčasoma postala nacionalna. Lahko govorimo tudi o kombinaciji evropske z nacionalnimi identitetami.

Integracija Evrope je že oslabilo mnogo simbolov nacionalne identitete, ne da bi jih istočasno nadomestila z evropskimi. Nacionalna podjetja, nacionalni tehnični dosežki so bili še generacija ali dve nazaj v ponos evropskim državam. Zastrazene državne meje so označevale nacionalni teritorij. Državni mediji so predvajali nacionalna poročila. Evropske države so kljub etnični raznolikosti oblikovale mite o etnični homogenosti. Nacionalne zunanje politike, ki so se razlikovale od ene države do druge, so postavljale nacijo na zemljevid sveta (Wallace, 1994: 83).

Proces evropske integracije pa je kljub temu pomembno vplival na nacionalno identiteto. Irski je prinesel veliko prednosti, saj je zmanjšal njeno odvisnost od Velike Britanije in tako okrepil njeno nacionalno identiteto. Podobno velja za Nemčijo, ki je z integracijo pridobila na svoji legitimnosti in mednarodni kredibilnosti (Curtin, 1997: 43-45).

Tako, kot je pomemben element nacionalne identitete nacionalno državljanstvo, je v primeru nadnacionalne skupnosti pomembno nadnacionalno, v tem primeru evropsko državljanstvo. Slednje ima vsak državljan države članice EU, kljub temu pa vsaka nacionalna vlada še vedno postavlja svoje pogoje za njegovo pridobitev, tako da bodo pogoji za pridobitev EU državljanstva različni. Slednje je bilo prvič omenjeno v Maastrichtski pogodbi v členih 8.-8.f, a le v smislu prenosa delavskih pravic na človekove pravice. Od takrat pa je Evropska unija v razmeroma kratkem času razvila širši spekter pravic, ki jih prinaša evropsko državljanstvo (Curtin, 1997: 43-45). Ena izmed teh pravic je tudi voliti in biti voljen v državi, v kateri ima evropski državljan stalno prebivališče, ne glede na to, ali je ta država tudi država njegovega nacionalnega državljanstva.

Evropsko državljanstvo nacionalnega ne zamenjuje, ampak ga dopolnjuje. Evropsko državljanstvo zagotavlja državljanom članic EU dodatne pravice, saj je vsak, ki ima

državljanstvo države članice, hkrati državljan Unije in ima pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic (Čebular in Grahek, 2003: 18).

Miller (1995: 491-492) postavlja tudi vprašanje, kje povleči mejo med nacionalnim in evropskim državljanstvom, saj si je težko zamisliti obstoj dveh državljanstev v istem obsegu hkrati. Učinkovitost evropskega državljanstva bo mogoče izmeriti s tem, v kolikšni meri bo to uspelo zagotoviti ustrezno evropsko identiteto brez uničenja minimalnega občutka preostale nacionalne identitete. Evropsko državljanstvo v svojem postnacionalnem smislu ne pomeni, da bi morali imeti vsi državljani popolnoma enak tretman povsod po Evropski uniji.

Debata o konceptualizaciji postnacionalnega državljanstva je povezana s politično komponento procesa evropske integracije preko iskanja učinkovite politike do imigrantov, iskalcev azila, beguncev. Izkazalo se je, da to iskanje debato celo vzpodbuja, poleg tega pa se navezuje na zamisel o ustvarjanju multikulturene politične skupnosti (Huysmans, 2000: 158). Postnacionalno državljanstvo povezuje iskanje multikulturene identitete s transformacijo političnega prostora samega. Postnacionalno državljanstvo stremi k zamenjavi pasivnega državljanstva z aktivnim, saj vidi v državljanu aktivni politični subjekt, ki lahko pomembno vpliva na javno življenje in sodeluje pri oblikovanju političnega prostora (Huysmans, 2000: 159-160).

Weiler (2002: 431-443) razlaga, da je povsem razumljivo, da pojem državljanstva Evropske unije povzroča zmedo in začudenje. Maastrichtska pogodba je podelila častitljiv naziv »evropski državljan«, ki državljanom podeljuje pravice s Pogodbo o Evropski uniji in jim hkrati nalaga dolžnosti, nekatere izmed pravic pa se nanašajo na vse prebivalce EU in ne samo državljane. Da je zmeda še večja, ima vsaka država članica svoje pogoje za podelitev državljanstva, kar ni v skladu z duhom usklajevanja predpisov. Weiler meni, da je institut evropskega državljanstva treba ne le ustvariti, ampak tudi vzdrževati njegov obstoj. Gre za družbeno resničnost ljudstva in za identiteto politične skupnosti, prav državljani pa so gradniki *demosa* politične skupnosti, ki izraža povezavo med državljanstvom in demokracijo.

Vsekakor je res, da zaenkrat še ni mogoče razumeti koncepta evropskega državljanstva v istem smislu kot koncept nacionalnega državljanstva. Čas bo pokazal, če bo v prihodnosti evropsko državljanstvo popolnoma nadomestilo obstoječe nacionalno državljanstvo in svojo postnacionalno naravo nadomestilo z nacionalno.

Naslednji pomemben element oblikovanja evropske identitete je vsekakor skupna valuta – evro. Tako kot so nacionalne valute za veliko večino državljanov tesno povezane z nacionalno identiteto, ima lahko tudi uvedba evra poleg ekonomskih še simbolične in psihološke učinke (Jönsson, Tägil in Törnqvist, 2000: 133). Prihodnost Evropske unije bo odvisna od uspeha nove valute. Rachman (2001: 11) trdi, da bo uspešen evro ustvaril pristno panevropsko identiteto tako zunaj kot znotraj Evropske unije.

Evro predstavlja primer, s katerim je evropska identiteta že nadomestila in premagala nacionalno. Ker je evro politični projekt, to potrjuje, da je za oblikovanje evropske nadnacionalne identitete pomembna velika politična volja, ki jo bo elita, da bo zagotovila uspeh nadaljnje integracije, morala prenesti na državljane držav članic Evropske unije.

Integracija se ne bo mogla nadaljevati, dokler ne bo dobila zadostne podpore v evropski demokratični javni sferi. S problemom prenosa lojalnosti na evropsko raven se bo morala spopasti politična elita (Huysmans, 2000: 155). Tu se postavlja vprašanje, ali si je torej sploh mogoče zamisliti demokracijo brez nacionalne države? Ali obstaja evropski *demos*? Vsaka demokracija potrebuje *demos* in na evropski ravni slednji ne obstaja in prav tako ni moč sklepati, da bo nastal v bližnji prihodnosti. Potemtakem je demokracija v klasičnem smislu zagotovljena le na ravni nacionalne države (Curtin, 1997: 49). Tako ni moč prezreti dejstva, da demokratične institucije na evropski ravni niso dovolj in da brez evropskega *demos*a nimajo razloga za nadaljnji obstoj.

Ko govorimo o politični integraciji, govorimo o lojalnosti, državljanstvu in demokratični participaciji. Moč je opaziti, da so vse tri značilnosti ostale v okviru nacionalne države in niso bile projicirane čez to raven (Curtin, 1997: 3). Izjema je tu v določeni meri le evropsko državljanstvo, ki predstavlja nadgradnjo nacionalnega, a kljub temu koncept evropskega državljanstva šele nastaja in išče svoj prostor pod soncem.

Ko govorimo o demokratični participaciji, ne moremo mimo demokratične politične kulture. Habermas poudarja potrebo po ločitvi politične kulture od nacionalne kulture preko vzpostavitve demokratične politične kulture, s katero bi se lahko državljani poistovetili na evropski ravni. To je moč doseči preko formalnih in neformalnih mrež komunikacije. Nacionalna raven je lahko še naprej osnova za kulturno identifikacijo, vendar ne več za politično. Evropska unija tako prihaja v ospredje. Povedano z drugimi besedami, da bi

posameznik postal član politične skupnosti, se mu ni potrebno odreči kulturni identiteti, povsem zadostuje, če sodeluje v skupni politični kulturi (Huysmans, 2000: 159).

Potencial za razvoj evropskega *demosa* ponuja informacijska tehnologija. Svetovni splet je olajšal komunikacijo in izboljšal dialog med državljani. Ko govorimo o postnacionalnem kontekstu, moramo pomisliti na povezavo med novimi sredstvi komunikacije ter ustvarjanjem zamišljenih skupnosti, kjer so meje nepomembne. Kakor je Gutenbergov tiskarski stroj v 16. stoletju omogočil razvoj nacionalne identitete, lahko informacijska tehnologija omogoči nastanek in razvoj postnacionalne identitete (Curtin, 1997: 59-60).

Wæver (2000: 267) ugotavlja, da je v diskusijah o »evropski identiteti« večkrat rečeno, da »ne obstaja evropska identiteta, za katero bi se ljudje bili pripravljene žrtvovati, tako kot so se pripravljene žrtvovati za nacionalno«. Takšno sklepanje je napačno. Evropska identiteta bo pomembna le, če bo uspela prekositi nacionalno, do tedaj pa je nepomembna. Odgovor na to bi bilo treba iskati v načinu preoblikovanja nacionalnih identitet, evropsko identiteto pa bi morda lahko našli v socialni in varnostni stabilnosti.

V proučevanju skupnosti in identitete se ne smemo osredotočiti izključno na »mi-občutek« regije (v tem primeru Evropske unije), ker to vodi v brezupno diskusijo o relativni lojalnosti do Evropske unije glede na lojalnost do nacionalne države. V tem primeru bo nacionalna država premagala EU, še posebej v kriznih obdobjih. Zato se je potrebno osredotočiti na notranje povezave, saj se le tako lahko izognemo povratku na brezupno diskusijo o premoči nacionalne identitete (Wæver, 2000: 276).

Weiler (2002: 451-454) trdi, da namen evropskega državljanstva odpira možnost za razmišljanje o večkratnem *demosu*, ki je lahko problematično, saj predpostavlja, da pojmuje evropsko državljanstvo na enak način kot nacionalno. Po drugi različici lahko večkratni *demos* razumemo tako, da se nekdo poistoveti po eni strani z nacionalno, po drugi pa z npr. versko pripadnostjo. Weiler predstavi tretjo verzijo večkratnega *demosa*, po kateri lahko posamezniki pripadajo dvema *demosoma*. Posameznik tako čuti močan občutek naravne kulturne identifikacije in pripadnosti do države, katere državljan je, ter obenem čuti naklonjenost do skupnih evropskih vrednot, ki presegajo etnično in nacionalno raznolikost.

Morda je prav na tem mestu moč iskati skrivnostni recept za oblikovanje evropske identitete.

5. 4. KONČNA POLITIČNA UMESTITEV SLOVENIJE

S tem, ko so predstavniki slovenske vlade 16. aprila 2003 podpisali pristopni sporazum z Evropsko unijo, se je Slovenija dokončno uvrstila na politični zemljevid Evrope. V ta civilizacijski okvir je tako ali tako že spadala pred tem in sam vstop v Evropsko unijo ima bolj psihološke učinke, ki pa bili še večji in bolj izraziti, če se širitev ne bi zgodila z »velikim pokom« in bi bila Slovenija ena izmed maloštevilnih novih članic, ki bi se ji uspelo prebiti v Unijo. Res pa je, da je za diferenciacijo še čas in priložnosti tudi po vstopu ne bo zmanjkalo (uvedba evra, schengenskega sistema, itd.) Takrat bo lahko Slovenija ponovno dokazala svoje sposobnosti. Uvrstitev Slovenije med najrazvitejše v Evropski uniji je zagotovo cilj, ki ga naša država v naslednjih desetletjih lahko doseže ob pravilni strateški usmeritvi in trdnem konsenzu socialnih partnerjev. Evropa večih hitrosti za Slovenijo ne bo nujno slabost, temveč bo lahko tudi priložnost in izziv, ki ga ne gre zamuditi, ampak dobro izkoristiti. Tako bi Slovenija lahko aktivno sodelovala v evropskem jedru, ne pa ostala pasivno evropsko obrobje.

Slovenija je s plebiscitno naklonjenostjo državljanov izbrala Evropsko unijo, saj druge izbire pravzaprav ni imela. Govorilo se je še o eni alternativni - nevtralnosti. Za nevtralnost sta potrebna predvsem ugled in promocija, pa tudi drugačna zavest o samem sebi. Nevtralnost zahteva svojevrstno priznanje s strani drugih držav in je do neke mere tudi zgodovinsko pogojena. Posebno ena zgodovinska okoliščina je bila tista, ki je imela vzpodbudni učinek na slovensko približevanje Evropski uniji – bližina nemirnega Balkana in želja po vključenosti v zahodnoevropski prostor, kamor Slovenija v večini pogledov tudi spada. Vstop v EU, za katerega si je Slovenija prizadevala že od osamosvojitve, zahteva še ratifikacijo pristopne pogodbe v državah članicah EU. Poslanci in poslanke Državnega zbora Republike Slovenije so pristopno pogodbo ratificirali 28. januarja 2004 z 80 glasovi za in nobenim proti. Slovenija tako postaja polnopravna članica Unije z občutkom varnosti, vključenosti in novih dolžnosti.

Glede na skupinsko pripadanje je med Slovenci že do neke mere prisotna evropska zavest. Južnič (1993: 142-143) pravi, da lahko skupinsko pripadanje v visoko razviti moderni družbi razdelimo na vrsto kolektivitet. Prav tako pripadanje kolektiviteti daje posamezniku izpostavljeno identiteto. Na podlagi kolektivitet lahko tudi ponazorimo, do kolikšne mere se je državljan določene sedanje oziroma bodoče članice Evropske unije že poistovetil z evropsko identiteto.

Poznamo naslednje kolektivitete:

- edukativno, ki pomeni, da se posameznik razlikuje po načinu in vrsti izobraževanja ali šolanja; s šolanjem pripada posebni skupini in v njej lahko nastane občutek vzajemnosti, ki mu Francozi rečejo *esprit de corps* (Južnič, 1993: 142-143); v okviru izobraževanja je bil v Sloveniji dosežen pomemben napredek s programi izmenjave in čezmejnega sodelovanja dijakov in študentov z namenom oblikovanja evropske identitete (Comenius, Erasmus, Socrates, itd.); drugače pa se zaradi negativnega prizvoka »pretiranega« poudarjanja nacionalne zavednosti v šolah do neke mere zapostavlja državljanska vzgoja učencev, dijakov in študentov (za razliko od nekaterih držav, npr. Kanade, pri nas v šolah ne pojemo državne himne vsako jutro pred začetkom pouka);
- poklicno, kjer lahko govorimo o pogojenosti; ta pogojenost ima lahko posledice, ko govorimo o poklicni deformiranosti; moč jo je razumeti kot skrajnostno prilagoditev poklicni dejavnosti do stanja osebne skaženosti in enostranskosti v smeri posebnega stila ali vedenjskega sloga, načina razmišljanja (*forma mentis*) in odzivanja ali reagiranja (Južnič, 1993: 142-143); ta način razmišljanja lahko razumemo s prevzemanjem zahodne identitete, ki počasi a vztrajno prodira tudi v slovenski vedenjski slog in način razmišljanja;
- zaposlitveno, ki terja določene privrženosti podjetju ali ustanovi, še zlasti ko gre za kakšne posebne službe, ter iz tega razloga terja zmanjšano lojalnost do rivalskih (Južnič, 1993: 142-143); pri teh posebnih službah gre omeniti vse tiste posameznike, ki bodo našli zaposlitev ne samo v Bruslju, ampak tudi v drugih članicah Evropske unije, kar bo pomembno prispevalo h krepitvi evropskega občutka;
- politično, kar lahko pomeni pripadništvo stranki ali kakemu drugemu kolektivu oziroma kolektiviteti, ki se s politiko ukvarja; tako pripadništvo je lahko kar močno obvezujoče (Južnič, 1993: 142-143); tu ne smemo pozabiti na slovenske poslance v Evropskem parlamentu, ki so že vključeni v okvir evropskih strank, povezovanje pa poteka tudi na drugih področjih;
- športno, ki je lahko močno zavezujoča, še posebej če gre za kako izrazito ljubiteljstvo, pa tudi seveda, ko takšna pripadnost določa vrhunsko športno dejavnost (Južnič, 1993: 142-143); po vstopu v Evropsko unijo se bo še okrepil občutek pripadnosti različnim evropskim klubom. Tako bomo lahko poleg nacionalnih športnikov poslej navijali tudi za evropske, kar je moč opaziti že danes;
- rekreacijsko, v kateri se utemeljujejo posebne vezi in občutki vzajemnosti in tovarištva, morda je dober primer planinarjenje (Južnič, 1993: 142-143); planinci se že sedaj

srečujejo na mejah med državami in tovrstna srečanja niso novost. Vsekakor pa bodo tudi takšna srečanja okrepila čezmejno sodelovanje in pomembno vplivala na oblikovanje in razvoj evropskih regij;

- disociativno, kamor sodijo skupine, v katerih se odvija dejavnost, ki ne uživa družbenega priznanja in je lahko preganjana, celo marginalizirana. Sem spadajo deviantna početja kot tudi pripadništvo kriminalnim združbam (Južnič, 1993: 142-143); morda presenetljivo, ampak kriminalne združbe so najbolj napredovale pri oblikovanju evropske identitete, morda prav zato, ker zločini ne poznajo meja. Dober primer za to je gorenjska heroinska naveza in zaplenjen tovor nekaterih slovenskih avtoprevoznikov v tujini, npr. v Veliki Britaniji;
- poleg poklicne in zaposlitvene kolektivitete, ki ju omenja Južnič, pa velja omeniti tudi podjetniško kolektivteto, ki zajema predvsem multinacionalna podjetja, ki s svojo dejavnostjo prodirajo v sfero nacionalne identitete in jo nadgrajujejo z zahodno (npr.: McDonald's, Coca-Cola, Microsoft, IBM, Phillips, Toyota, Daewoo).

Iz zgoraj navedenih kolektivitet je mogoče sklepati, da sta zahodna in predvsem evropska identiteta v dobršni meri že prisotni na Slovenskem. Potrebno pa ju bo še nadgraditi in vstop Slovenije v Evropsko unijo bo nedvomno pripomogel h krepitvi evropskega občutka in prav gotovo bo pripeljal do prenosa identitete in lojalnosti na višjo raven. To pa predstavlja temelj za nastanek evropskega *demos*.

Pri tem moramo paziti, da ne bomo bolj lojalni do Evropske unije, kot pa se bomo z njo uspeli identificirati. Prenos lojalnosti in identitete mora potekati vzporedno, v enaki meri. Ne smemo zanemariti niti vprašanja aktivne participacije. Slovenci smo kočno dobili priložnost, da postanemo aktivni subjekti v procesih kolektivnega odločanja, od nas pa je odvisno v kolikšni meri bomo to priložnost tudi izkoristili.

Pri vprašanju prenosa identitete na višjo raven pa seveda ne smemo pozabiti niti na skrb za gospodarstvo. Sočan pravi, da bi bila velikanska škoda, če Slovenija ne bi zmogla hitrejšega razvojnega tempa, saj je to važno tudi zaradi identitete. Če bomo zanemarili preveč podjetij in gospodarskih sektorjev, tehnološki razvoj, intenzivno usposabljanje ljudi, posamezne regije, če bomo dopustili, da bo preveč revnih in socialno izključenih, bomo imeli neuspešno gospodarstvo in družbo, ki ne bo uživala zaupanja. Od tega pa je odvisno, kako se bo čez pol desetletja do Slovenije obnašala EU (Repovž, 2000: 4).

Slovenija mora, z izrazito izvozno usmerjenim gospodarstvom in na stičišču gospodarskih in civilizacijskih tokov na evropskem kontinentu, bistveno izboljšati svoje ime (blagovno znamko) in prepoznavnost. Ta naloga vsebuje usklajeno in celovito predstavljanje Slovenije v EU in svetu kot sodobne, odprte in demokratične države z razmeroma visoko in hitro rastočo tehnološko, razvojno in dokaj uveljavljeno kulturno identiteto (Sočan, 2001: 33).

Če bi se Slovenija priključila Združenim državam Amerike, za kar trenutno ne obstaja realna možnost, a je kljub temu ta federacija na severnoameriškem kontinentu dobro izhodišče za primerjavo, bi izgubila tako *de facto* kot *de jure* suverenost in bi v tem primeru ne šlo zgolj za spremembo v politiki njenega izvajanja. Slovenija bi morala prevzeti pravni red Združenih držav Amerike in z ravni nacionalne države bi padla na raven federalne enote, postala bi zvezna država in na njenih mejah bi pisalo »*Slovenia Welcomes You*« v angleščini. Na ulicah bi vsak dan plapolale ameriške zastave, ljudje bi plačevali z dolarji in o evrih, kaj šele o tolarjih, ne bi bilo ne duha ne sluha. Slovenija bi postala eksklava, tj. teritorialno nepovezana enota z matično državo. Bila bi neke vrste Kaliningrad ali pa Francoska Gvajana, a kljub temu pod polno suverenostjo Združenih držav. Kot takšna pa ne bi mogla računati na enak položaj slovenskega jezika niti v svoji zvezni državi, kaj šele drugod po ZDA.

Situacija bi bila verjetno bistveno drugačna, če bi se Slovenija pridružila Kanadi, saj bi se lahko v tej državi, tako kot se je Québec, malce bolje umestila v politični prostor in morda bi začeli slovensko govoriti tudi po drugih zveznih uradih po državi, slovenski poslanci pa bi lahko v kanadskem parlamentu govorili v lastnem jeziku tako kot québeški. Čeprav bi tudi v okviru Kanade Slovenija padla na raven federalne enote – pokrajine, bi imela večjo težo v federaciji desetih pokrajin (oziroma enajstih, če štejemo zraven tudi Slovenijo) in treh teritorijev kot pa v federaciji petdesetih ameriških zveznih držav. Najslabše bi se Sloveniji godilo v okviru centralistične mehiške federacije, je pa slednje dokaj relativno, saj bi bile tudi posledice pridružitve bolj razviti Kanadi za manj liberalne ljudi v Sloveniji vse prej kot pozitivne. S prevzemom kanadskega pravnega reda si namreč istospolnim partnerjem v Sloveniji ne bi bilo treba prizadevati za registracijo partnerstev, saj bi dobili pravico do proke, ki tako ne bi bila več ekskluzivna zveza moškega in ženske ampak zveza dveh oseb.

Z umestitvijo v severnoameriški kontekst bi Slovenija dobila dostop na ogromen trg, saj bi bila kot del velike federalne države tudi članica severnoameriškega sporazuma o prosti trgovini – Nafta. V primeru nadaljnje ekonomske integracije in severnoameriške monetarne

unije bi Slovenija morala prevzeti tudi novo, severnoameriško valuto. Slovenci bi se lahko neomejeno zaposlili v vseh ameriških zveznih državah brez posebnih dovoljenj, saj bi dobili tudi ameriško državljanstvo. Dobili bi tudi pasivno in aktivno volilno pravico ter slovenskega kongresnika ali pa vsaj predstavnika v Kongresu, kot ga ima Portoriko, čigar pravni status v okviru ZDA je malce drugačen.

Slovenci bi z vstopom v ZDA občutili kar nekaj prednosti, prav gotovo bi se jim povečala samozavest, kajti bili bi del še edine svetovne velesile. A to ne bi bilo poceni. Kot sem že govoril v prejšnjih poglavjih, so ZDA »talilni lonec«, zato bi bila izguba dobršnega dela slovenskih kulturnih značilnosti neizogibna. Ameriška identiteta bi postala vedno bolj poudarjena, do izraza pa bi prišla tudi v izobraževalnem sistemu. Slovenski nacionalni simboli bi izgubili na pomenu, saj bi se uveljavili zgolj ameriški.

Ameriški občutek bi se hitreje razširil tudi s prihodom ameriške vojske na slovensko ozemlje. Koper bi postal pomorska baza ameriške mornarice, ki ga ameriške letalonosilke in podmornice ne bi samo obiskovale, kot je navada že danes, ampak bi bile lahko tam tudi stalno nameščene (slednje bi Koprju v ekonomskem smislu sicer koristilo). Tudi Brežice, mesto na južnem Štajerskem, v čigar občini se nahaja letališče Cerklje ob Krki, bi z vzpostavitvijo ameriške letalske baze postale cvetoče gospodarsko središče v tem delu Slovenije, več pa bi bilo tudi mešanih zakonov, tako kot jih je bilo tedaj, ko je imela letališče v rokah jugoslovanska armada. Tudi drugi deli Slovenije bi se verjetno razvijali hitreje, poleg McDonald'sov bi dobili še najrazličnejše druge restavracije s hitro prehrano od »Wendy's« do »Arby's«, nakupovalni centri bi rastle kot gobe po dežju, ljudje pa bi verjetno kupovali večje avtomobile predvsem ameriške izdelave.

Ne dvomim, da bi od ZDA prevzeli tiste njene značilnosti, ki bi bile za Slovenijo koristne, a kljub temu bi se ljudje amerikanizaciji uprli, ko bi ugotovili, da ogroža njihovo nacionalno identiteto. Evropski kontekst daje Sloveniji boljšo ponudbo, saj ne pomeni popolne izgube suverenosti, nasprotno: vstop v Evropsko unijo predstavlja priložnost za povečanje *de facto* suverenosti, čeprav je res, da omejuje suverenost nacionalne države v *de jure* smislu.

Z ratifikacijo pristopne pogodbe prenaša Slovenija del izvrševanja svoje suverenosti na institucije Evropske unije. To ji omogoča 3.a člen Ustave Republike Slovenije, ki pravi, da lahko z mednarodno pogodbo, ki jo ratificira državni zbor z dvotretjinsko večino vseh

poslancev, prenese izvrševanje dela suverenih pravic na mednarodne organizacije (Ustava RS, 2003). Slovenija tako na področjih, o katerih se v skladu z evropskim pravnim redom odloča samo na ravni Evropske unije, ne bo mogla več samostojno in neodvisno predlagati, oblikovati in sprejemati zakonov, določati načina njihovega izvajanja in sankcionirati morebitnega neizvajanja veljavne zakonodaje. Toda pri tem je pomembno predvsem dejstvo, da bomo kot člani EU imeli možnost enakopravnega sodelovanja pri oblikovanju in sprejemanju odločitev, saj bomo imeli svoje predstavnike v vseh institucijah in telesih EU, ki so ključni za sprejemanje odločitev (Čebular in Grahek, 2003: 32-33).

Prav tako je vstop v Evropsko unijo garancija za ohranitev kulturne identitete Slovenije. Z vstopom v EU slovenski jezik ne bo bolj ogrožen. Po vstopu Slovenije v EU bo slovenščina postala eden od dvajsetih uradnih jezikov EU in bo v enakem položaju kot drugi uradni jeziki. To pomeni, da bodo slovenski predstavniki v evropskih institucijah na srečanjih in zasedanjih govorili slovensko in da bodo vsi pravni akti, vključno z Uradnim listom EU, prevedeni v slovenščino. Slovenski državljani bodo lahko v slovenščini naslovili svojo prošnjo ali pritožbo na Evropski parlament, varuha človekovih pravic ali katerokoli drugo institucijo in vsi mu bodo v slovenščini tudi odgovorili. Tudi slovenski poslanci v Evropskem parlamentu bodo razpravljali v slovenščini (Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji, 2003a: 5). Naloga EU je spodbujati različnost kultur držav članic in hkrati krepiti skupno evropsko kulturno dediščino. EU zato spodbuja učenje jezikov, varuje arhitekturno dediščino, sofinancira različne projekte ali pa prevode ključnih del evropskih avtorjev v druge jezike držav članic, itd. V ta namen je Unija oblikovala več programov za vzpodbujanje kulturne in umetniške ustvarjalnosti, med drugim programa Kultura 2000 in Media Plus (Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji, 2003).

Predvidoma dve leti po vstopu v Evropsko unijo bodo nove države članice izgubile monetarno suverenost, nacionalne valute bodo morale opustiti in zamenjal jih bo evro. Za razliko od sedanjih članic EU, nove ne bodo mogle uvedbe evra zavrniti na referendumu, kot se je to zgodilo na Danskem ter na Švedskem. Če pa bi imele nove članice možnost o tem vprašanju odločati na referendumu, pa ga verjetno niti ne bi zavrnile, saj javna mnenja v omenjenih državah tesno povezujejo uvedbo evra s samim vstopom v Evropsko unijo, ta pa je dobil podporo na vseh do sedaj izvedenih referendumih v državah pristopnicah. Po vstopu v Unijo bodo valute novih članic postale del mehanizma menjalnih tečajev, v katerem morajo pred uvedbo skupne valute sodelovati vsaj dve leti in s tem izkazati valutno stabilnost.

Slovenija naj bi k mehanizmu menjalnih tečajev pristopila leta 2005, evro pa uvedla leta 2007 (Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji, 2003a: 7).

Z dnem vstopa novih članic v EU se bodo lahko slovenski državljani takoj in brez omejitev zaposlili le v dveh državah članicah EU: na Irskem in v Veliki Britaniji. Ostale članice Unije svojega trga dela za delavce iz držav pristopnic namreč še ne bodo odprle. Odprtje trga delovne sile je sicer obljubilo šest držav EU; poleg Irske in Velike Britanije tudi Nizozemska, Švedska, Danska in Grčija, a kaže, da so si slednje tik pred zdajci premislile. Evropska unija je s prehodnim obdobjem sedanjim državam članicam omogočila, da lahko najmanj dve in največ sedem let po širitvi omejujejo pretok delovne sile iz novih držav članic. Slovenija je v pristopnih pogajanjih uveljavila načelo vzajemnosti in bo lahko proti sedanjim članicam v zvezi s prostim pretokom delavcev uveljavila enake ukrepe (Lorenčič, 2004: 3).

Z vstopom v EU si bodo državljani novih članic, med njimi tudi slovenski, pridobili evropsko državljanstvo. Kot državljani Evropske Unije bomo tudi Slovenci imeli v vseh državah, kjer deluje veleposlaništvo ali konzulat katerekoli države članice EU, pravico do zaščite in pomoči. Poleg tega ima vsak državljan Unije, ki ima prebivališče v državi članici, nima pa njenega državljanstva, v tej državi pravico voliti oziroma biti izvoljen na volitvah v evropski parlament ter pravico voliti oziroma biti izvoljen na lokalnih volitvah pod enakimi pogoji kot državljani te države (Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji, 2003a: 9).

Evropska unija nikakor ni obljubljena dežela in poleg številnih koristi, ki jih vstop vsekakor ima za tako majhno državo, kot je Slovenija, se bodo sčasoma pokazale tudi slabe strani (Čebular in Grahek, 2003: 32-33). Za Slovenijo vstop v EU vsekakor predstavlja velik izziv, pri katerem je nujno soglasje družbenih partnerjev o temeljnih razvojnih vprašanjih, ki naj služijo kot osnova za izoblikovanje osnovnih strateških ciljev države. Omenjeno soglasje pa je potrebno tudi zato, da država sploh zmore ustrezna prizadevanja, ki bodo omogočila nadaljnji razvoj in nastanek gospodarstva ter družbe znanja (Sočan, 2003: 79).

Če se bo Evropska unija v prihodnosti res preoblikovala v Evropsko federacijo, bo to za države članice verjetno pomenilo izgubo pomembnih segmentov suverenosti, saj bodo države z nacionalne ravni pristale na regionalni ravni. To se lahko zgodi tedaj, ko bo Evropska unija imela evropski *demos* in evropskega državljana, ko bodo nacionalne države izgubile, regije pa pridobile na pomenu, ne zaradi Evropske unije, ampak zaradi razvoja samega kot takega.

ZAKLJUČEK

Cilj mojega diplomskega dela je bil proučiti učinke politične integracije države na njeno suverenost. Prak tako je bil cilj diplomskega dela proučiti dogajanja na evropskem in severnoameriškem kontinentu v smislu politične integracije. Omenjena problematika se mi je zdela še posebej zanimiva za mlado slovensko državo v luči vstopa v Evropsko unijo, zato zadnje poglavje govori tudi o Sloveniji.

Ugotovil sem, da se razumevanje suverenosti spreminja skozi čas. Ker je tesno povezana s koncepti države, oblasti in nadzora, pomeni spremenjeno razumevanje teh konceptov tudi drugačno razumevanje suverenosti. V preteklosti je bila razumljena preveč absolutno, danes pa je razumljena vse bolj v skupinskem smislu. Zaradi procesa globalizacije in evropskega združevanja je prišlo tudi do sprememb v politiki njenega izvajanja. Država *de facto* ni več suverena v tolikšni meri, kot je bila v preteklosti, politična integracija pa v večji meri pomeni tudi izgubo *de jure* suverenosti, a hkrati ponuja možnosti za povečanje suverenosti v *de facto* smislu. Predvsem način in uspešnost nadaljnjega razvoja države bosta pokazala, ali gre za krizo in upadanje suverenosti ali pa gre pravzaprav za njeno nadgradnjo.

Proučevanje politične integracije omogoča lažje razumevanje sodobnih trendov na evropskem kontinentu. Čeprav obstaja veliko različnih teoretičnih pristopov, ki vidijo politično integracijo vsak po svoje, so pluralistični, federalistični in (neo)funktionalistični pristop v ospredju proučevanja evropskih integracij. Federalizem postaja vedno bolj aktualen tudi pri razmišljanju o prihodnosti Evropske unije.

V Severni Ameriki je že v preteklosti prišlo do združevanja enot, kar je privedlo do nastanka Združenih držav Amerike, Kanade in Mehike. Ali bo v prihodnosti prišlo tudi do združevanja kontinenta v političnem smislu, zaenkrat še ni jasno, čeprav vizija in strateški cilji držav severnoameriškega kontinenta vodijo v to smer. Ekonomska integracija je tam že dodobra zaživela in možnost politične integracije ni izključena. Četudi se v formalnem smislu zamisel morda ne bo uresničila, pa v neformalnem smislu nadgradnja ekonomske integracije v smeri politične že poteka.

Čeprav pomeni vstopanje v Evropsko unijo v dobršni meri izgubo *de jure* suverenosti, je vedno dobro imeti v mislih, da država ni bila nikoli popolnoma *de facto* suverena. Smisel

Evropske unije je v povečanju nadzora oziroma *de facto* suverenosti držav članic, saj drugače države članice Unije v integracijo sploh ne bi privolile.

V Evropski uniji obstajajo zagovorniki federalne in konfederalne ureditve. Zagovorniki federalne države vidijo prihodnost Evropske unije v povečanju moči Evropskega parlamenta in Unije, ki naj bi z ustavo postala tudi subjekt mednarodnega prava. Tisti, ki pa so bolj naklonjeni konfederalni ureditvi, pa zagovarjajo večanje pristojnosti nacionalnih vlad in Sveta EU. »*Finalité politique*« ni preveč priljubljena tema, o kateri bi želeli funkcionarji v Bruslju preveč govoriti. Ko sem bil na obisku pri belgijskem zunanjem ministru Michelu v Bruslju aprila 2001, ko je Belgija predsedovala Evropski uniji, sem od javnih funkcionarjev in drugih zaposlenih v institucijah Evropske unije dobil občutek, da je končna politična podoba Evropske unije tabu tema. Nihče se ni upal o morebitnem nastanku Evropske federacije javno izraziti, dokler ni o tem javno spregovoril nemški zunanji minister Fischer. Čeprav je res, da so federacije drage in da si je težko zamisliti Evropsko federacijo s tolikšnim številom različnih narodov, je dejstvo, da gre trend razvoja Evropske unije prav v tej smeri.

Demokratski deficit in nezadostna vključenost evropskega državljana v procese odločanja o lastni prihodnosti kažeta na to, da Evropska unija za zdaj še ni država. Oblikovanje kolektivne identitete predstavlja poleg konstitucionalizacije Evropske unije nujen predpogoj. Oblikovanje evropske (nad)nacionalne identitete mora potekati po »naravni« poti, vendar je vzpodbuda politične elite pri tem povsem dobrodošla ter celo zaželjena in nujna. Vsekakor pa so nosilci identitete državljani in ti bodo tisti, ki se bodo identificirali z morebitno evropsko nacijo ali pa se z njo ne bodo želeli poistovetiti. Primer, s katerim je evropska identiteta že nadomestila in nadgradila nacionalno, predstavlja evro.

Evropska identiteta je v dobršni meri že prisotna v sedanjih in bodočih državah članicah EU. Potrebno pa jo bo še nadgraditi in sam vstop v EU bo nedvomno pripomogel h krepitvi evropskega občutka ter bo prav gotovo pripeljal do prenosa identitete in lojalnosti na višjo raven, kar bo postavilo dobro osnovo za nastanek evropskega demosa.

Prva izmed tez, ki sem jih postavil na začetku raziskovanja, pravi, da politična integracija pomeni izgubo pomembnih segmentov suverenosti posamezne države. Teze ne morem niti potrditi niti zavrnila. Potrdil bi jo lahko v primeru, da s politično integracijo mislimo na neprostovoljno integracijo, tj. okupacijo ali kolonialno priključitev. V tem primeru bi šlo za

tako *de jure* kot *de facto* izgubo državne suverenosti. Če z integracijo mislimo na hipotetično integracijo države v severnoameriški kontekst, ne bi mogel govoriti o tem, da bi bila integracija prostovoljna, torej, da bi dobila večinsko podporo volivcev na referendumu, saj je slednje zgolj špekulacija. Tu bi politična integracija vsekakor pomenila izgubo *de jure* suverenosti, medtem ko bi *de facto* suverenost države stagnerala, država pa bi najverjetneje izgubila tudi dobršen del nacionalne identitete. Evropski kontekst daje Sloveniji boljšo ponudbo, saj ne pomeni popolne izgube suverenosti, nasprotno: vstop v EU predstavlja priložnost za utrditev *de facto* suverenosti, čeprav je res, da postavlja pod vprašaj suverenost v *de jure* smislu.

Druga teza pravi, da lahko integracijski procesi pripeljejo do nastanka Evropske in Severnoameriške federacije. Da se bo to tudi dejansko zgodilo, ni mogoče trditi, a vendar bi tezo lažje potrdil, kot pa jo zavrnil, vsaj tisti del, ki se nanaša na evropski kontekst. Evropska unija se kljub pomislekom počasi, a vztrajno premika v smeri federacije, potrebuje le še večjo moč. Okvire klasične mednarodne organizacije je presegla že pred časom, trenutno pa je najmanj konfederacija. Na drugi strani se bo integracija v Severni Ameriki skoraj zagotovo nadaljevala, a najprej na ekonomski ravni. Morda bodo ZDA, Kanada in Mehika uvedle skupno valuto in s tem postavile temelje za nadaljnjo integracijo na političnem področju, zaenkrat pa je o Severnoameriški federaciji še prezgodaj govoriti.

Tretjo tezo, ki pravi, da lahko Slovenija ohrani oziroma deli svojo suverenost na višji ravni v evropskem kontekstu, velja potrditi. Čast, da lahko živi v (verjetno edinem) obdobju trinajstih let popolne *de jure* samostojnosti slovenske države, ne pripade vsakomur. S članstvom v EU bo Slovenija del suverenih pravic prenesla na institucije EU. S tem bo dobila možnost, da utrdi svojo *de facto* suverenost, kot članica Evropske unije pa ne bo izgubila nacionalne identitete, ampak jo bo nadgradila s kombinacijo evropske in lastne identitete, t.i. evropska nadnacionalna identiteta pa bo sčasoma tudi sama najverjetneje postala »nacionalna«.

Ker znanje postaja vse bolj pomemben dejavnik nacionalne konkurenčnosti, je povečanje vlaganj v raziskave, razvoj in človeka nujen predpogoj za uspešnost gospodarstva in države. Slovenija mora pospešeno razvijati lastno institucionalno infrastrukturo, zagotoviti regionalno uravnotežen razvoj ter doseči tehnološko in inovacijsko revitalizacijo. Zato mora priti do večjega konsenza socialnih partnerjev in strateškega pozicioniranja, kar bo, po vzoru Irske in Finske, Sloveniji omogočilo hitrejšo gospodarsko rast in s tem tudi okrepilo njeno identiteto.

SUMMARY

The topic of the sovereign preservation of a small country like Slovenia within the process of undergoing integration into a larger (con)federal context like the European Union or more hypothetical integration into a federal political entity like the United States of America or Canada, has always left some of my questions unanswered and encouraged me to choose the topic for my Bachelor of Arts thesis.

Politics of the twenty-first century shows the trends of economic and political regionalization, also known as globalization. The effects of this globalization, such as increasing interdependence, are immensely changing the course of international relations, creating economic and political integrations. Rather than covering the trade-diverting effects of the economic component of the integrations, I emphasized the political issues connected with the process of creating political integrations, such as the supranational organization of the European Union.

I especially enjoyed discovering what happens to the sovereignty of a country that joins the EU, or for that matter, to the existing members after future reformation of the EU into a federation with a full subjectivity status in international law. In theory, the problem of sovereignty does not exist until, in practice, the member can withdraw from transferring its authority and resign from membership in the organization.

This only illustrates the current trends in this organization towards its greater subjectivity in international relations. If the EU becomes a federation, what will happen to the sovereignty of the EU members and those about to become members? Consequently, what will happen to the right of representation of the respective states, their right to conclude international treaties and their national identity?

On the other hand, there are many federations that already exist and where the sovereign status of individual parts of the federation is more or less defined. Because of my special interest in North America, I chose to mention what the effects on Slovenian sovereignty would be if it integrated into another federation, in this case the United States of America or Canada.

During this examination I discussed and compared relevant theoretical approaches, such as: federalism, functionalism, neofunctionalism and pluralism.

Therefore, the first two chapters of my thesis are of rather theoretical nature, as they introduce sovereignty as the concept and institution and define political integration and its diverse effects through the use of the aforementioned theoretical approaches. The subsequent chapters three and four discuss and compare the processes of political integration in North America and Europe. The final chapter is about the question of identity and the case of Slovenia is also introduced.

Finally, to illustrate my point, I have asked myself one last, but basic, question: if Slovenia could choose to integrate into one of the aforementioned existing or emerging federations, which would it choose, if it wanted to maintain the level of sovereignty which would guarantee its future existence?

I hope to have answered this and other questions in an interesting and efficient way.

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Pristopi k teoriji politične integracije

15

SEZNAM UPORABLJENIH VIROV

1. Bartelson, Jens (1995) *A genealogy of sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Bednar, Jenna, William N. Eskridge, Jr. in John Ferejohn (1999) *A Political Theory of Federalism*. Dostopno na: <http://web.mit.edu/polisci/polecon/www/11pe.pdf> (10.09.2001).
3. Benko, Vlado (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Bigo, Didier (2000) When two become one: internal and external securitisations in Europe. V Morten Kelstrup in Michael C. Williams (ur.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, security and community*, 171-204. London, New York: Routledge.
5. Boerzel, Tanja A. in Madeleine O. Hosli (2002) *Brussels between Bern and Berlin: Comparative Federalism meets the European Union*. Constitutionalism Web-Papers. Dostopno na: <http://les1.man.ac.uk/conweb/papers/Conweb2-2002.pdf> (08.04.2003).
6. Brezovšek, Marjan (1994) *Federalizem in decentralizacija*. Ljubljana: Karantanija.
7. Brinar, Irena (1999) »Vzponi in padci« integracijskih procesov v Evropski uniji. *Časopis za kritiko znanosti* 27(197), 83-104.
8. Brown-John, C. Lloyd, ur. (1995) *Federal-type solutions and European integration*. Lanham, New York, London: University Press of America.
9. Campbell, Kim (1997) *North American Federalism and NAFTA: Three Perspectives*. Dostopno na: <http://www.ias.berkeley.edu/canada/fedpapers.html> (08.02.2001).
10. Courchene, Thomas J. in Richard G. Harris (2000) *North American Monetary Union: Analytical Principles and Operational Guidelines*. Dostopno na: <http://www.sfu.ca/~rharris/NAJFE.pdf> (11.03.2002).
11. Curtin, Deirdre M. (1997) *Postnational democracy: The European Union in search of a political philosophy*. Haag, London, Boston: Kluwer Law International.
12. Čebular, Alenka in Urška Grahek, ur. (2003) *Slovenija v Evropski uniji?* Ljubljana: Urad vlade za informiranje.
13. Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji (2003a) *Evropska unija odgovarja na vaša vprašanja*.

14. Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji (2003b) Osnutek pogodbe o ustavi za Evropo: *EU Novice* 67, 8.
15. Drake, William J. (1993) Territoriality and Intangibility: Transborder Data Flows and National Sovereignty. V Kaarle Nordenstreng in Herbert I. Schiller (ur.) *Beyond National Sovereignty: International Communication in the 1990s*, 259-303. Nordwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
16. Dumois, Amador (1997) *Effects of Integration*.
Dostopno na: <http://www.gwu.edu/~introint/lecture09/tsld004.htm> (10.09.2001).
17. Evropsko sodišče za človekove pravice (2004) *Dates of Ratification of the European Convention on Human Rights and Additional Protocols*. Dostopno na:
<http://www.echr.coe.int/Eng/EDocs/DatesOfRatifications.html> (20.02.2004).
18. Ferfila, Bogomil (1997) *Sodobni svet: Regionalne študije in primerjalne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Forster, Anthony (1999) The state of the art: mapping the theoretical landscape of European integration. *Journal of international relations & development* 2(1), 14-28.
20. Gagnon, Alain-G. (1995) Federalism: A Conflict Management Device for Europe. V C. Lloyd Brown-John (ur.) *Federal-type solutions and European integration*, 29-42. Lanham, New York, London: University Press of America.
21. Giordano, Alfonso (1995) *Federation versus Confederation: Building Europe*.
Dostopno na: <http://www.karl.aegee.org/oem/articles/oe8/alfonso.htm> (11.04.2003).
22. Guglielmo, Rachel (1997) »Three nations warring in the bosom of a single state«: An exploration of identity and self-determination in Québec. *The Fletcher Forum of World Affairs* 21(1), 197-223.
23. Haas, Ernst B. (1958) *The Uniting of Europe: political, social and economic forces 1950-1957*. London: Stevens & Sons Limited.
24. Habermas, Jürgen (2001) »Why Europe needs a constitution«. V *New Left Review* 11, september-oktober. Dostopno na: <http://www.newleftreview.net/NLR24501.shtml> (18.09.2003).
25. Hakim, Peter (2001) The Uneasy Americas. *Foreign Affairs* 80(2), 46-61.
26. Harris, Richard G. (2001) *North American economic integration: issues and research agenda*. Dostopno na: http://strategis.ic.gc.ca/pics/ra/dp10_e.pdf (10.04.2002).

27. Hiscox, Michael J. (2001) Political Integration and Disintegration in the Global Economy: The Effects of Globalization on Incentives to Alter the Structure of Governance. Dostopno na: <http://web.mit.edu/polisci/polecon/www/HiscoxGG.pdf> (16.10.2001).
28. Hiscox, Michael J. in David A. Lake (2001) Democracy and the Size of States. Dostopno na: <http://web.mit.edu/polisci/polecon/www/Hiscox-Lake.pdf> (10.09.2001).
29. Holmes, Martin (2001) *European Integration: Scope and Limits*. Basingstoke, New York: Palgrave
30. Hudson, Alan (1999) Beyond the Borders: Globalisation, Sovereignty and Extra-Territoriality. V David Newman (ur.) *Boundaries, territory and postmodernity*, 89-105. London, Portland, OR: Frank Cass.
31. Huysmans, Jef (2000) Contested community: migration and the question of the political in the EU. V Morten Kelstrup in Michael C. Williams (ur.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, security and community*, 149-170. London, New York: Routledge.
32. Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji (2002a) *Notranji trg in štiri svoboščine*.
33. Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji (2002b) *Schengenski sporazum: »Območje brez meja«*.
34. Informacijski center Delegacije Evropske komisije v Sloveniji (2003) *Evropska unija na kratko*.
35. Jönsson, Christer, Sven Tägil in Gunnar Törnqvist (2000) *Organizing European Space*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
36. Južnič, Stane (1993) *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Koring, Paul in Daniel Leblanc (2002) Canada aims to join 'Americas Command'. *The Globe and Mail*, 29. januar: A1.
38. Krasner, Stephen D. (1999) Globalization and sovereignty. V David A. Smith, J. Solinger in Steven C. Topik (ur.) *States and Sovereignty in the Global Economy*, 34-52. London, New York: Routledge.
39. Leslie, Peter (1997) »*Governing the Economy*« within Economic Unions: Canada, The EU, and the NAFTA. Dostopno na: <http://www.ias.berkeley.edu/canada/fedpapers.html> (08.02.2001).

40. Lorenčič, Mojca (2004) Večina sedanjih članic EU ne bo odprla trga dela: Sprostitev trga dela za delavce iz držav pristopnic sta doslej napovedali le Irska in Velika Britanija. *Dnevnik*, 22. januar: 3.
41. Malanczuk, Peter (1997) *Akehurst's modern introduction to international law*. London, New York: Routledge.
42. Mastnak, Tomaž (1999) Priključevanje k Evropski zvezi in eksekucija slovenske državnosti. V Mirko Brnič in Tomaž Mastnak (ur.) *Suverenost Slovenije?* 27-35. Ljubljana: Nova revija.
43. Matteucci, Nicola (1999) *Novoveška država: izrazoslovje in pota*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
44. Meyer, Pierre (2001) Schröder croit à l'avenir de l'Europe. *Tribune de Genève*, 5.-6. maj: 2.
45. Miller, Gary T. (1995) Citizenship and European Union: A federalist approach. V C. Lloyd Brown-John (ur.) *Federal-type solutions and European integration*, 461-499. Lanham, New York, London: University Press of America.
46. Nordenstreng, Kaarle in Herbert I. Schiller, ur. (1993) *Beyond National Sovereignty: International Communication in the 1990s*. Nordwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
47. Nugent, Neill (1999) *The Government and Politics of the European Union*. New York: Palgrave.
48. O'Brien, Robert (1995) North American Integration and International Relations Theory. *Canadian Journal of Political Science* XXVIII(4), 693-724.
49. Pearlstein, Steven (2000) *O Canada! A National Swan Song?* Dostopno na: www.fcpp.org/publications/worth_a_look/new_economy/oh_canada_swan_song.html (08.02.2001).
50. Pentland, Charles (1973) *International theory and European integration*. London: Faber and Faber.
51. Prodi, Romano (2002) Izjava na TV Slovenija, 10. januar.
52. Rachman, Gideon (2001) Europe's day of change. The world in 2002; *The Economist*: 11-16.
53. Rachman, Gideon (2002) Europe writes itself a constitution. The world in 2003; *The Economist*: 41-42.

54. Repovž, Mija (2000) Štiri milijarde, ki nam dihajo za ovratnik. *Delo, sobotna priloga*, 21. oktober: 4.
55. Rosamond, Ben (2000) *Theories of European Integration*. New York: Palgrave.
56. Salvatore, Dominick (1999) *International economics*. New York, Chichester, Weinheim, Brisbane, Singapore, Toronto: John Wiley & Sons, Inc.
57. Schneider, Heinrich (2003) *The Constitution Debate*. EioP, Vol. 7, No. 4.
Dostopno na: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2003-004.htm> (08.04.2003).
58. Shea, Jamie (2002) *Predstavitev mnenj o Natu*. Izjava na TV Slovenija, 16. januar.
59. Simoniti, Iztok (1999) Uvod. V Nicola Matteucci *Novoveška država: izrazoslovje in pota*, 9-75. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
60. Smith, Steve (2000) International theory and European integration. V Morten Kelstrup in Michael C. Williams (ur.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, security and community*, 33-56. London, New York: Routledge.
61. Sočan, Lojze (2001) *Okolje za razvojno prenovu Slovenije ob vstopanju v Evropsko unijo*. Gradivo za predmet Evropske integracije. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
62. Sočan, Lojze, ur. (2003) *Simulacije trajnostnega razvoja*. Ljubljana: FDV.
63. Stoett, Peter John (1998) *Global politics: origins, currents, directions*. Toronto, Albany, Bonn, Boston, Cincinnati, Detroit, London, Madrid, Melbourne, Mexico City, New York, Pacific Grove, Paris, San Francisco, Singapore, Tokyo, Washington: International Thomson Publishing Nelson.
64. Urad vlade za informiranje (2003) *Osnutek pogodbe o ustavi za Evropo*. Dostopno na: <http://evropa.gov.si/aktualno/teme/2003-06-16/osnutek-pogodbe-si-sep03.pdf> (15.09.2003).
65. Ustava Republike Slovenije (2003) *Ustavni zakon o spremembah I. poglavja ter 47. in 68. člena Ustave Republike Slovenije*. Dostopno na: www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html (01.05.2003).
66. Videmšek, Boštjan (2001) Svetovni mir je le oguljena fraza. *Nedelo*, 19. avgust: 9
67. Wæver, Ole (2000) The EU as a security actor: reflections from a pessimistic constructivist on post-sovereign security orders. V Morten Kelstrup in Michael C. Williams (ur.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, security and community*, 250-294. London, New York: Routledge.

68. Walker, R.B.J. (2000) Europe is not where it is supposed to be. V Morten Kelstrup in Michael C. Williams (ur.) *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, security and community*, 14-32. London, New York: Routledge.
69. Wallace, William (1994) *Regional integration: the West European experience*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.
70. Wallerstein, Immanuel (1999) States? Sovereignty? The dilemmas of capitalists in an age of transition. V David A. Smith, J. Solinger in Steven C. Topik (ur.) *States and Sovereignty in the Global Economy*, 20-33. London, New York: Routledge.
71. Watts, Ronald L. (1995) Characteristics of Canadian federalism and their implications for European integration. V C. Lloyd Brown-John (ur.) *Federal-type solutions and European integration*, 223-263. Lanham, New York, London: University Press of America.
72. Weiler, Joseph H.H. (2002) *Ustava Evrope: »ali nova oblačila imajo cesarja?« in druge razprave o evropski integraciji*. Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
73. Weintraub, Sidney in Christopher Sands (2002) Why dollarization is a Canadian affair. *The Globe and Mail*, 21. februar: A23.
74. Wind, Marlene (2001) *Sovereignty and European Integration: Towards a Post-Hobbesian Order*. New York: Palgrave.
75. Zinser, Adolfo Aguilar in Alejandra Cullen (1997) *Mexican Federalism: The Paradox of Centralization*. Dostopno na: <http://www.ias.berkeley.edu/canada/fedpapers.html> (08.02.2001).
76. ZMAR (2000) *Slovenija v Evropski uniji, Strategija gospodarskega razvoja Slovenije*. Gradivo za predmet Evropske integracije (prvi osnutek). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.